

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH  
FILOZOFICKÁ FAKULTA  
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH  
1914–1918 VE SVĚTLE ČESKOBUDĚJOVICKÉHO NĚMECKÉHO TISKU

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

Autor práce: Pavlína Šleglová

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 9. května 2016

.....

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. za odborné a příjemné vedení při psaní práce, trpělivost i dobré rady a věnovaný čas. Dále bych chtěla vyjádřit své díky i panu Reinholdu Meierovi z krajského úřadu v Chamu, který mi byl nápomocný při překladu a pochopení významu některých německy psaných článků. Mé velké díky patří i mým blízkým, kteří mě po celou dobu psaní mé bakalářské práce velmi podporovali.

## **Anotace**

Tato bakalářská práce se zabývá rozbořem dvou nejvýznamnějších německy psaných novin vycházejících na území Českých Budějovic v období první světové války, a sice *Budweiser Zeitung* a *Budweiser Kreisblatt*. Hlavním cílem práce bylo zjistit, čemu tisk věnoval pozornost v průběhu války, jak ho tato událost ovlivnila a jak psal o vztazích dvou významných kultur, resp. o Čechách a Němcích. Pro zpracování práce bylo využito tiskovin uložených ve Státním oblastním archivu v Českých Budějovicích.

Bakalářská práce se dělí na tři hlavní kapitoly. První kapitola se zaměřuje na přiblížení situace v Českých Budějovicích, jejich vznik, seznámení o spolicích zakládaných na tomto území ve stanovené době, včetně upřesnění politické situace. Druhá kapitola seznamuje s vybraným německy psaným tiskem a třetí kapitola se věnuje již obsahové analýze novin, přičemž je ještě rozdělena na jednotlivé roky a zvlášť je popisován pohled *Budweiser Zeitung* a zvlášť pohled *Budweiser Kreisblatt*.

### **Klíčová slova:**

České Budějovice; první světová válka; česko-německé vztahy; českobudějovické noviny; *Budweiser Zeitung*; *Budweiser Kreisblatt*

## **Abstract**

This bachelor thesis deals with the analysis of two leading German-language newspaper based in the territory of České Budějovice in the period of the World War I, namely *Budweiser Zeitung* and *Budweiser Zeitung Kreisblatt*. The main objective of the thesis was to find out what the press paid attention to during the war period, how it was affected by this event and how it wrote about the relationship of two major cultures - if you like - about Czechs and Germans. For the thesis preparation printed matters stored in the State Regional Archives in České Budějovice have been used.

The Bachelor thesis is divided into three main chapters. The first chapter focuses on describing the situation in České Budějovice, its formation, referring to associations established in the territory within a specified period, including a clarification of the political situation. The second chapter deals with the selected German written press and the third chapter deals with the very newspaper production, whereas it is further divided into individual years and it separately describes the view of *Budweiser Zeitung* and the view of *Budweiser Kreisblatt*.

### **Keywords:**

České Budějovice; World War I; Czech-German relationships; newspaper of České Budějovice; *Budweiser Zeitung*; *Budweiser Kreisblatt*

## Obsah

Úvod.....	7
1. Historie města České Budějovice .....	9
1. 1. Vznik a vývoj spolkové činnosti v Českých Budějovicích.....	11
1. 2. Vývoj školství v Českých Budějovicích od 19. století .....	17
1. 3. Politická situace ve městě .....	19
1. 4. První světová válka ve městě.....	20
2. Noviny .....	22
2. 1. Budweiser Zeitung.....	22
2. 2. Budweiser Kreisblatt.....	24
3. První světová válka a její obraz v českobudějovickém německém tisku .....	25
3. 1. Období 28. 07. 1914 – 29. 12. 1914 .....	25
3. 2. Rok 1915.....	33
3. 3. Rok 1916.....	40
3. 4. Rok 1917.....	45
3. 5. Období 01. 01. 1918 – 11. 11. 1918.....	49
Závěr .....	50
Seznam použité literatury a zdrojů .....	52
Seznam příloh .....	53

## Úvod

První světová válka je tématem mnoha filmů i knih. I já sama jsem již v průběhu dětství sledovala převážně černobílé dokumenty o hrůzostrašných událostech této Velké války. Protože bydlím kousek od státních hranic se Spolkovou republikou Německo, téma vztahů mezi námi – Čechy – a těmi na druhé straně hranic – Němci – mě vždy velmi zajímalo. Již v prvním ročníku studia na Jihočeské univerzitě se tento zájem ještě více utvrdil. Možnost přečíst si starý německý text, který vycházel na našem území a snad nejpravdivěji může popsat nejen danou dobu, ale i tehdejší vztahy, byla tak lákavá nabídka, že jsem se jí okamžitě s nadšením chopila. Svou bakalářskou práci jsem proto pojala jako studium vztahů mezi dvěma odlišnými kulturami a zároveň jako lehké přiblížení starostí tehdejší doby. Zvolila jsem období první světové války, neboť jsem očekávala, že právě v tomto úseku se vztahy projeví nejvýrazněji.

S jistotou mohu říci, že každý měl at' už na základní či na střední škole hodiny dějepisu, a nikomu proto pojem první světové války není neznámý. Pokud jsem však chtěla pochopit vztahy mezi lidmi, a stejně tak i období a styl, ve kterém tehdejší autoři psali, musela jsem se s touto událostí seznámit blížeji. První zvolenou literaturou byla proto kniha *Češi, české země a Velká válka 1914–1918* od autora Ivana Šedivého<sup>1</sup>. Protože píši o Českých Budějovicích a jejich okolí, byla nedílnou součástí mé četby *Encyklopedie Českých Budějovic*<sup>2</sup>, ze které jsem čerpala informace především pro první kapitulu mé bakalářské práce a využila jsem i její elektronické podoby<sup>3</sup>. Největším zdrojem informací o česko-německých vztazích v Českých Budějovicích v letech 1914–1918 pro mě však byly snad nejvýznamnější německy psané českobudějovické noviny této doby, a sice *Budweiser Zeitung* a *Budweiser Kreisblatt*. Obě tiskoviny jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Českých Budějovicích, přičemž první noviny *Budweiser Zeitung* jsou dostupné také v digitální knihovně Jihočeské vědecké knihovny. Rozbor obou těchto novin je hlavní částí mé bakalářské práce.

---

<sup>1</sup> Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2014.

<sup>2</sup> *Encyklopedie Českých Budějovic*, edd. Jiří Kopáček, Miroslav Novotný, Robert Sak a Milan Šilhan, České Budějovice 2006, 2. doplněné a rozšířené vydání.

<sup>3</sup> NEBE. *Encyklopedie Českých Budějovic* [on-line]. Statutární město České Budějovice. České Budějovice: NEBE s.r.o. © 1998—2016 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/>. ISBN 978-80-904100-8-4.

Téma první světové války je tak obsáhlé, že bych s ním mohla popsat i mnohem více stran. Stejně tak i podrobná tvorba obou německojazyčných listů obsahuje mnoho zajímavých informací. Ve své bakalářské práci jsem se proto pro větší přehlednost zaměřila především na spolkovou činnost ve městě, neboť jsem doufala, že právě v této oblasti se česko-německé vztahy projeví nejvíce. Sledovala jsem též i další oblasti společného života obou etnik ve městě (např. školství), kde se dalo předpokládat jisté napětí a třecí plochy mezi oběma komunitami. Má pozornost směřovala též k zachycení hlavních problémů, se kterými se zdejší obyvatelé během války potýkali, které se dotýkaly jak Němců, tak i Čechů a o kterých noviny psaly. U každého sledovaného roku jsem vždy rovněž zmínila několik klíčových událostí obecného významu, abych zjistila, zda a případně jak na ně noviny reagovaly.

Tisk a časopisy, resp. především denní tisk, představují významný pramen pro studium moderních dějin, tj. pro 19.–20. století. Při práci s tiskem je však nutno dodržovat jisté postupy, protože stejně jako ostatní dochované prameny, ani tisk není zcela objektivní a spolehlivý, a je proto zapotřebí podrobit získané informace nezbytné kritice. I v novinovém zpravodajství se projevují dobové politické, společenské, náboženské či osobní preference majitelů novin, vydavatelů, redaktorů, stejně jako dobová atmosféra a vliv veřejného mínění. Při práci s tiskem jsem se držela zásad obsažených v následujících publikacích.<sup>4</sup>

Při analýze německého českobudějovického tisku jsem se mj. tedy zaměřila i na určení typu a funkce obou periodik a pokusila jsem se získat alespoň základní informace o vydavateli (či majiteli) novin, o jejich politické orientaci, o nákladu a způsobech distribuce novin (cena, předplatné aj.) apod. Bohužel se mi nepodařilo získat potřebné informace alespoň o některých novinářích, kteří ve sledované době oba sledované listy utvářeli a z časových důvodů jsem se nezaobírala ani celkovou tiskovou situací v zemi, zejména cenzurou, která v době války byla zavedena a jistě měla i velký vliv na způsob psaní obou listů. Sledovala jsem rovněž to, na jakém místě byly dané informace v novinách zařazeny, tj. na titulní stránce, uvnitř listu či na jeho konci, neboť tyto skutečnosti odrážejí závažnost dané zprávy či postoje listu).

---

<sup>4</sup> Potřebné informace k práci s tiskem i přehled o tiskové situaci v českých zemích na přelomu 19. a 20. století jsem čerpala z následujících knih: František ROUBÍK, *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*, Praha 1930; TÝŽ, *Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863–1895*, Praha 1936 a Miroslav LAISKE, *Časopisectví v Čechách 1650–1847*, Praha 1959. Metodologicky pro analýzu obou listů jsem vycházela ze studie Pavla HORÁKA, *Tisk jako historický pramen*, in: Jana Čechurová – Jan Randák a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014, s. 343–359.



# 1. Historie města České Budějovice

Důvodem založení města České Budějovice byla snaha Přemysla Otakara II. o omezení šlechtického rodu Vítkovců a o upevnění panovnické autority v jižní části království vzhledem k jeho dynastickým zájmům v rakouských zemích. Královské město vzniklo v roce 1265. Do tehdejších Českých Budějovic se stěhovali jednak lidé německé národnosti, kteří přicházeli převážně z českého vnitrozemí či z královských statků jižních Čech, část tvořila také menšina z rakouského a německého prostředí, která byla do města povolána již při jeho založení. Další část budoucích obyvatel tvořili prostí lidé především české národnosti, kteří se do města stěhovali z nejbližších okolních vesnic. Poměr německých obyvatel vůči českým byl tak před rokem 1300 většinový.<sup>5</sup>

V důsledku příchodu nových kolonistů se zvyšovala poptávka obyvatelstva po zboží a službách, díky čemuž se rozvinuly živnosti a řemesla. Již ve 14. století lze město České Budějovice považovat za přirozené centrum jižních Čech.

V době husitských válek byly České Budějovice střediskem katolicismu. V polovině 15. století jej krátce ovládli Rožmberkové. V následujících desetiletích obyvatelé města dokázali využít všech ekonomických výhod a politických výsad k tomu, aby město povznesli na významné ohnisko hospodářského a politického života celého regionu. Toto úsilí bylo podpořeno pozdněgotickou a renesanční výstavbou měšťanských domů, stejně tak i vybudováním důležitých komunikací pro příchod lidí z dalekého okolí. Již v roce 1526 ležely České Budějovice na nově vybudovaném spojení mezi Prahou a Lincem.

Díky svému vlivu a těžbě stříbra patřily České Budějovice v 16. století hned po Praze a Plzni k nejvýznamnějším českým městům. V 17. století další vývoj ovlivnily důsledky třicetileté války. Díky dostatečnému opevnění posloužilo město ve třicátých letech 17. století jako útočiště nejvyšším zemským úředníkům, kteří opustili Prahu před saským vpádem. Proto zde také byly uloženy zemské desky, listiny korunního archivu a královské korunovační klenoty.

Rovněž v 18. století do života města zasáhly válečné události v době válek o rakouské dědictví. Nejdříve bylo obsazeno francouzsko-bavorskou armádou, později

---

<sup>5</sup> Text této kapitoly vychází z několika hesel publikovaných v Encyklopedii Českých Budějovic (NEBE. *Encyklopedie Českých Budějovic* [on-line]. Statutární město České Budějovice. České Budějovice: NEBE s.r.o. © 1998—2016 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/>. ISBN 978-80-904100-8-4.).

císařskými jednotkami a nakonec i pruským vojskem. Díky tereziánským a josefínským reformám v zemi se město stalo ve druhé polovině 18. století skutečným centrem civilní i duchovní správy celého regionu. Následné náboženské reformy Josefa II. měly přímo pro město dva následky. Jednak došlo ke zrušení dominikánského i kapucínského konventu, a jednak bylo založeno českobudějovické biskupství, které se zasloužilo o zlepšení školství a město se tak stalo důležitým střediskem vzdělanosti.

Na prahu 19. století zůstávaly České Budějovice středně velkým městem, roku 1803 zde žilo 5 815 obyvatel. Postupně však začaly být budovány nové komunikace pro zlepšení hospodářské situace města. Rozvíjel se průmysl, vznikaly nové továrny např. na výrobu tužek či kameninového zboží. V těchto továrnách zpočátku pracovali, a jejich vlastníky byli, převážně obyvatelé rakousko-německého původu.

I přes to, že přirozenou dorozumívací řečí většiny měšťanů, vzdělanců a úředníků ve městě byla němčina, až do poloviny 19. století bylo město ušetřeno výraznějších národnostních třenic a rozporů, takže např. v roce 1848 se stal hospodářským inspektorem český obchodník, podnikatel, politik (mj. i pozdější dlouholetý českobudějovický starosta) František Josef Klavík (1789–1878). Z revoluce téhož roku vzešel, jako oživení českého národního vědomí, první český národně osvětový a politický spolek Slovánská lípa. Díky úsilí členů tohoto spolku vznikla v roce 1862 Beseda českobudějovická. Pozvolna se stupňující nacionalismus obou stran vyvrcholil v této době především v obecních volbách roku 1865, ve kterých českého starostu Františka Josefa Klavíka vystřídal Němec Eduard von Claudi. To mělo následně vliv i na obsazení městské rady, v níž poté po dlouhou dobu nezasedal jediný Čech.

Na počátku 20. století vzrůstalo množství lidí žijících v Českých Budějovicích. Jeho hranice se pohybovala okolo 37 000, z nichž více než polovinu, tedy okolo 22 000 tvořili lidé české národnosti a zbývající část (15 000) zahrnovala obyvatele německé národnosti.

Vzrůstající českoněmecké soupeření našlo ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století odraz nejen v politice, ale také v budování školství, firem, spolků atd.<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> V roce 1910 žilo v Čechách 4,2 mil. Čechů a asi 2,5 mil. Němců, na Moravě více než 1,8 mil. Čechů a 720 000 Němců, ve Slezsku 180 000 Čechů a 325 000 Němců. Přestože Češi a Němci žili již dlouhá staletí pospolu víceméně smírně na území českých zemí, v 19. století dochází k prvním rozporům mezi těmito dvěma národy, které zesílily na počátku 20. století a zejm. ke konci první světové války. WIEST, Andy. *Obrazové dějiny první světové války*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-2056-7, str. 250.

## 1. 1. Vznik a vývoj spolkové činnosti v Českých Budějovicích

Počátky spolkové činnosti v Českých Budějovicích spadají až do vlády císaře Františka Josefa I., tj. do poloviny devatenáctého století. Spolkové hnutí reguloval zákon o právu spolčovacím č. 134 vydaný v roce 1867. V zákoně byla povolena iniciativní činnost občanů, ale zároveň byl přísně kontrolován vymezený předmět činnosti, vypracování stanov a stejně tak i oznámení o průběhu konaných akcí. Na základě tohoto zákona byly zakládány nejrůznější náboženské spolky, cechovní bratrstva i stavovská sdružení. Jednou z nejstarších stavovských a spolkových korporací ve městě byli ostrostřelci, o kterých se budu později podrobněji zmiňovat.

Ve druhé polovině 19. století tedy došlo k intenzivnímu rozvoji spolkové činnosti v celé monarchii. Stejně jako je tomu dnes, ovlivňovaly spolky život obyvatel v nejrůznějších oblastech jejich života. Vznikaly tak různé tělovýchovné organizace, vědecké, politické, kulturně politické, zábavní, zájmové, náboženské, čtenářské, hospodářské, odborné a stavovské či dobročinné spolky. Mnoho spolků neslo název po významných osobnostech anebo název označující také jejich zaměření, cíl, jehož chtějí dosáhnout a koho chtějí podporovat.

Spolky tedy můžeme dělit podle jejich orientace a charakteru, národnostního složení, početnosti členské základny, délky trvání a působnosti. Z typologického hlediska v Českých Budějovicích vznikly tedy spolky kulturně-politické (Beseda českobudějovická, Deutscher Böhmerwaldbund), kulturně osvětové (Matice školská, Pěvecký spolek německých tovaryšů), kulturně zábavní (Spolek tamburašů, Schlaraffia Budovicia), tělovýchovné (Sokol, Turnverein), podpůrné (Spolek ku podpoře propuštěných a napravitelných trestanců, Militär Veteranen Verein), pěvecké (Hlahol, Deutsche Liedertafel), ochotnické (Čtenářsko-ochotnický spolek Tyl), profesní (jednotlivá společenstva podle profese), náboženské (Katolicko-politický spolek), mládežnické či ženské (Ludmila, Erster deutscher Frauen- und Mädchenverein), zájmové (Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny), hospodářské (Hospodářsko-lesnický spolek, Deutscher land- und forstwirtschaftlicher Verband), odborné a stavovské (Budivoj, Militär Veteranen Verein). Podle národnostního zřetele zde existovaly spolky německé, české, smíšené (konfesijní) a židovské. Do osmdesátých let 19. století převažovaly na území Českých Budějovic především spolky německé, případně spolky s dvojjazyčným charakterem, tedy spolky česko-německé, což byl

například případ Deutsche Liedertafelu či spolku ostrostřelců. Když se v průběhu let později prosadil princip národnostní diferenciace ve všech oblastech veřejného života ve městě, zůstalo toto česko-německé složení jen u spolků dělnických a u některých katolických sdružení.

Život ve spolku předpokládal rovnocenný osobní kontakt mezi jeho členy, dodržování pravidel a podporu společné, obecně žádoucí myšlenky. Spolek rozvíjel vlastní dějiny, dbal na tradice, připomínal si výročí, stanovoval normy, určoval jednání, stejně jako se staral o svůj majetek. Spolky byly povinny dokumentovat svá založení, vést seznamy svých členů, financovat akce ze společné pokladny, která se sestávala z členských příspěvků. Spolky zavedly průkazy, pořádaly pravidelné valné hromady a vedly protokoly o jednání výborů. Cenilo se dlouholeté členství i zvláštní zásluhy členů. K základním znakům a symbolům, jimiž se spolky prezentovaly na veřejnosti, patřily v první řadě spolkový prapor prezentující osobitost a samostatnost spolku na veřejnosti, spolkové motto, které spolu s výběrem barev a motivů symbolicky vyjadřovalo charakter a zaměření spolku. Slavnostního odhalení či vysvěcení praporu konaného za podpory jeho kmotry nebo matky – zpravidla ženy z vyšších společenských kruhů, se zúčastnily spolky z blízkého i vzdálenějšího okolí.

Jak již bylo uvedeno, v Českých Budějovicích pracovala celá řada spolků, k nejvýznamnějším spolkům se řadily:

Politické sdružení Český politický spolek, které bylo založeno 13. dubna 1871. Mělo za úkol organizování předvolebních kampaní včetně výběru kandidátů do zastupitelských sborů a vedení následné statistiky voličů. Mezi další jeho aktivity se řadilo také podávání petic na ochranu práva k zákonodárným sborům, pořádání politických schůzí a rovněž péče o školství. Zánik sdružení není nijak doložen.

Název *Budivoj* označuje známé české noviny, které se v Českých Budějovicích vydávaly v letech 1864–1914. O jejich vznik se zasloužil spolek Beseda českobudějovická. *Budivoj* vycházel každý čtvrtek a neděli. Zahrnoval asi čtyřstránkové shrnutí aktualit za světa i domácí národohospodářské a jiné odborné články, ale také novinky z Českých Budějovic a okolí. Vydávání těchto českých novin bylo zastaveno dne 14. srpna 1914. Důvodem byla první světová válka. Vedle těchto novin ve městě pracoval též stejnojmenný spolek Budivoj, který se zasloužil o vznik mnoha knihoven a čítáren v Českých Budějovicích a pečoval o chudé studenty. Během první světové války byla jeho činnost omezena.

Matice školská byla založena 15. prosince 1872. Jak už z názvu vyplývá, Matice školská patřila ke spolkům věnujícím se podporování českého školství v Českých Budějovicích. K prvním matičním vzdělávacím zařízením patřila chlapecká obecná škola, která byla také první českou školou tohoto druhu ve městě. Dále lze uvést i obecnou školu v Rožnově, český učitelský ústav, smíšenou obecnou školu na Lineckém předměstí či školu zaměřenou na vzdělávání v oblasti hudby. Matice školská se také věnovala zakládání mateřských škol, tzv. opatroven. Hlavním cílem spolku bylo tedy rozšířit okruh škol ve městě, jejichž vyučovacím jazykem bude čeština. Finanční pomoc poskytly Matici školské Záložna českobudějovická a Český akciový pivovar, dnes známý jako Budějovický Budvar. Využívala také příspěvky z veřejných prostředků, výtěžky z matičních slavností či podporu Ústřední Matice školské.

Snad nejznámější tělovýchovná organizace Sokol, která byla založena v Praze roku 1862, se v Českých Budějovicích poprvé objevuje v roce 1869. Sídlem se stal tzv. Haasenburg<sup>7</sup> Na Sadech. Následně bylo vybudováno letní cvičiště nacházející se v zahradě Besedy českobudějovické. Činnost Sokola se nadále úspěšně rozvíjela. Zvětšoval se počet členů, zřizovaly se nové tělocvičny. V roce 1908 vznikl Sokol Suché Vrbné a Sokol Mladé a čtyři roky později byl založen Sokol Čtyři Dvory. Rozkvět Sokola trval až do počátku první světové války, kdy byla činnost této tělovýchovné organizace výrazně pozastavena. Přesto však pořádala alespoň dobročinné akce. Významnou roli sehráli členové Sokola při převzetí moci ve městě 28. října 1918 a v následujících dnech.

Dalším tělovýchovným a zároveň prvním ryze německým spolkem v Českých Budějovicích byl Turnverein, založený již v roce 1862. Spolek se vyvinul z nacionalistických německých tělocvičných spolků. K velkým problémům spolku po celou dobu jeho existence patřila otázka členství Židů. Zastřešující organizací spolku Turnverein byla organizace Deutsche Turnerschaft založená v roce 1868<sup>8</sup>.

---

<sup>7</sup> Budovu Haasenburgu postavil roku 1862 stavitel Alexander Haas na Pražském předměstí v dnešní ulici Na Sadech. Jedná se o dnešní budovu Polikliniky Sever. Praktický lékař Karl Haas využil tuto budovu ke zřízení sanatoria.

<sup>8</sup> Spolek se zasloužil například o založení sdružení pro hry mládeže, tzv. Jugendspielhort. Velmi známou slavností bylo uspořádání VI. celorakouské turnerské cvičební slavnosti, která se konala v červenci roku 1892 na Střeleckém ostrově. Možná právě odstup tohoto spolku od antisemitských myšlenek zapříčinil jeho izolaci a následné přiřazení k národně liberálnímu svazu Deutscher Turnkreis po konci první světové války.

Katolická tělovýchovná organizace Orel, která zpočátku sídlila v hostinci U Hromádků, se v Českých Budějovicích vyskytuje od roku 1909. Organizace se úspěšně rozvíjela až do roku 1942, kdy byl v důsledku druhé světové války její majetek konfiskován a Orel rozpuštěn.<sup>9</sup>

Ráz života českobudějovických obyvatel výrazně a dlouhou dobu ovlivňovala Beseda českobudějovická. Tento český kulturně osvětový a politický spolek byl založen v roce 1862. Beseda se zasloužila o zvolení mnoha kandidátů české národnosti do místních samosprávních orgánů, zemského sněmu i říšské rady, jakož i o prosazování národně politického povědomí na předvolebních schůzích<sup>10</sup>. Beseda českobudějovická se nadále rozvíjela a nezanikla ani v průběhu první světové války. Po jejím konci pokračovala hlavně v kulturně společenské a podpůrné činnosti. Rozpuštěna byla až zhruba na počátku padesátých let 20. století.

Dalším kulturně-politickým spolkem byl Deutscher Böhmerwaldbund. Jak již z názvu vyplývá, pečoval tento nejvýznamnější německý spolek především o německy mluvící obyvatele šumavského regionu a staral se i o jejich národně společenský, hospodářský a kulturní vývoj. Zasloužil se o ekonomické a kulturně-společenské povznesení zaostalých pošumavských oblastí, o vznik důležitých železnic z Českých Budějovic do Želnavy, Volar a Haidmühle. Dbal o rozvoj zemědělské malovýroby, školství a jeho zásluhou se také zásadně rozvinula turistika v této oblasti. Deutscher Böhmerwaldbund vydával vlastní časopis *Mitteilungen des Deutschen Böhmerwaldbundes*, který vycházel čtyřikrát ročně. V důsledku odsunu Němců po skončení druhé světové války však spolek zanikl.

---

<sup>9</sup> Ihned po konci války byla činnost spolku znovu obnovena. Po únoru roku 1948 se organizace sloučila s tělovýchovnou organizací Sokol a opět byla rozpuštěna. Obnovení činnosti se dočkala až roku 1990.

<sup>10</sup> Mnoho důležitých slavností organizovala právě Beseda českobudějovická, např. uvítání císaře Františka Josefa I. při jeho cestě do Prahy v roce 1874 či odhalení prvního pomníku v Českých Budějovicích. Jedná se o pomník Adalberta Vojtěcha Lanny, který se zde narodil a patřil k nejvýznamnějším – nejen českobudějovickým – podnikatelům. Jeho socha stojí dodnes v městských sadech a stejně tak i Lannova třída nese jeho jméno. K dalším slavnostem, které Beseda spoluorganizovala, patří také oslava 300. výročí založení sboru městských ostrostřelců, dále též aktivně pomáhala i ke vzniku mnoha nových českých spolků a sdružení.

Z kulturně zábavních spolků byl významný českobudějovický odbor zábavně recesního a parodizujícího německého spolku Schlaraffia Budovicia a Spolek tamburašů. Název Schlaraffia Budovicia byl odvozen od země zahálčivých opic z antických dramatických děl a původně zněl Schlaraffenland. Spolek vznikl v roce 1882<sup>11</sup>.

České stavovské sdružení, Učitelská jednota Komenský, vzniklo v roce 1882 za účelem vzdělávání svých členů a hájení zájmů školského stavu. Spolek pro své členy organizoval školení, odborné přednášky i kulturní akce a zřídil i vlastní pěvecké těleso. To postupem času dosáhlo poměrně vysoké úrovně. Počet členů spolku se pohyboval mezi 95 až 150.

Pěvecký spolek Deutsche Liedertafel založili němečtí obyvatelé v roce 1856. Hlavním důvodem jeho vzniku byla touha Němců pečovat o písně a zároveň i o jejich opětovné oživení. Hlavní náplní sdružení byly již od začátku pravidelně se konající pěvecké zkoušky, které probíhaly třikrát týdně. Pěvecký spolek se tak setkával s upřímným a srdečným přijetím místního německého obyvatelstva. Podporu získal Deutsche Liedertafel také od úřadů, které též napomáhaly k jeho založení. V roce 1860 vytvořil spolek vlastní členský odznak. V původně německém spolku dochází v roce 1861 k česko-německým sporům, kdy čeští členové žádali, aby se spolek stal utrakvistickým a každý třetí sbor měl být nastudován a zpíván česky. Bohužel byl tento návrh zamítnut. Toto bylo důvodem k odchodu členů české národnosti ze spolku.

V roce 1885 došlo ke změně názvu z Budweiser erste Liedertafel na Deutsche Liedertafel. Spolek se nadále velmi úspěšně rozvíjel, vystupoval nejen v Českých Budějovicích, ale také v okolí či vzdálenějších místech. Na počátku 20. století a v letech první světové války spolek měl asi 150 členů. I přes silný pokles členů a omezení činnosti během první světové války, Deutsche Liedertafel i po jejím konci nepřestal existovat a opět začal vzrůstat.

Ostrostřelci patřili k nejstarší stavovské a spolkové korporaci, jejímž předchůdcem byli ostrostřelci z dobrovolnického spolku z roku 1578. Jednalo se o měšťany, kteří byli pověřeni jednak obranou města, a jednak se měli v případě

---

<sup>11</sup> Od založení prvního spolku v Praze se v nadnárodním měřítku jednalo v pořadí o 41. spolek tohoto typu a teprve o třetí v Čechách. Schlaraffiu Budovicium lze charakterizovat množstvím symbolů. Spolek měl vlastní znak – výra, mnoho rituálů, na setkáních a během slavnostních konání byli členové, nazývaní jako rytíři, ozdobeni pestrobarevnými čepicemi, šerpami přes prsa a spolkovými řády. Disponovali vlastním slavnostním dnem, tzv. Uhutag, vlastním imaginárním zeměpisným členěním, zavedli vlastní označení dnů, měsíců či let. Sdružoval několik desítek občanů a zaměřoval se převážně na pořádání kulturních akcí či vydávání spolkových zpěvníků.

potřeby účastnit i vojenských tažení. Výsady ostrostřelců, kteří zastávali funkci městské domobran, byly postupně potvrzeny panovnickými privilegii Rudolfa II. (1552–1612), Matyáše I. (1557–1619), Ferdinanda II. (1578–1637) a Marie Terezie (1717–1780). V 17. století se díky ochabnutí obranné funkce města stal spolek ostrostřelců především spolkem reprezentativním a prestižním. Od roku 1748 pořádali ostrostřelci soutěže ve střelbě v městské střelnici. Od roku 1800 k jeho činnostem přibyla i povinnost, každému zemřelému členovi spolku vystrojit slavnostní pohřeb s hudbou, jednalo se o tzv. pohřební bratrstvo. Když pak nastala revoluční doba v polovině 19. století, byli ostrostřelci přiřazeni k Národní gardě. Poslední výrazné zapojení ostrostřelců bylo během prusko-rakouské války v roce 1866. Od druhé poloviny 19. století se spolek profiloval jako národnostně německý. Jeho význam postupně upadal již před první světovou válkou. Po druhé světové válce spolek zcela zanikl.



## 1. 2. Vývoj školství v Českých Budějovicích od 19. století

Do poloviny 19. století se na vývoji školství v Českých Budějovicích nejvíce podílela církev. Od druhé poloviny 19. století již o vzdělávání a zakládání nových škol zcela rozhodovaly státní orgány, do určité míry též různé spolky jako Matice školská či církve apod. Nejvyšším správním orgánem bylo ministerstvo kultu a vyučování, které bylo nadřazené zemské a okresní školní radě. Na nejnižším stupni se nacházela místní školní rada. V Českých Budějovicích existovaly dvě okresní a místní školní rady zastupující jak stranu českou, tak stranu německou.

Vývoj českého školství byl v letech 1848–1918 ovlivněn nepřízní místního zastupitelstva. Z tohoto důvodu převzalo funkci zakládání a správu českých škol především českobudějovické biskupství, ženské kongregace, Beseda řemeslnicko-živnostenská, Obchodní a živnostenská komora, Záložna českobudějovická, Beseda českobudějovická, Matice školská a Dámský spolek Ludmila. Podobné spolky pracovaly též na německé straně, jako příklad lze uvést Dámský spolek pro zřízení a vydržování dívčí pokračovací školy (*Damenverein zur Errichtung deutscher Mädchenschulen*), který pečoval o rozvoj německých dívčích škol. Díky jejich úsilí se rozvíjely četné školské instituce a zařízení, zejména národní a odborné školy, lycea či učitelské ústavy.

Síť českobudějovického školství byla po roce 1848 velmi hustá a početná – právě díky výše uvedenému česko-německému soupeření v této oblasti, neboť obě národní společenství si budovala svá vlastní školská zařízení.

Již ve druhé polovině 19. století se objevily mateřské školy, tzv. opatrovny<sup>12</sup>. Obyvatelé Českých Budějovic obou národností usilovali o zakládání vlastních škol obecných (pětitřídní zřízené pro chlapce, dívky či smíšené) a trojtřídních škol měšťanských (pro chlapce i dívky). Vzdělávací zařízení se budovala jednak ve všech čtyřech školních čtvrtích, na které byly České Budějovice rozděleny, a jednak v přiškolených venkovských obcích.

---

<sup>12</sup> První česká opatrovna byla v Českých Budějovicích založena v roce 1882 v ulici Bedřicha Smetany a od roku 1886 také v kongregačním domě U Svatého Josefa.

Po absolvování národní školy mohli studenti pokračovat ve studiu na různých odborných školách či učitelských ústavech, popř. též na gymnáziích či reálkách. Od roku 1903 byly při měšťanských školách otevírány tzv. jednorochní učební kurzy<sup>13</sup>, byly zde založeny též umělecké školy i první speciální školské zařízení ve městě – ústav hluchoněmých.

Během první světové války bylo mnoho učitelů odvedeno do války, rovněž řada studentů posledních ročníků středních škol byla povolána do armády. Většina škol se začala využívat jako lazarety. První lazarety byly zřízeny v kasárnách u nádraží, v biskupském semináři, později v ústavu hluchoněmých i v dalších školách. To, spolu s problémy v zásobování potravinami, uhlím atd., výrazně narušovalo pravidelný chod školy. Počet zraněných vojáků umístěných v Českých Budějovicích dosahoval v průběhu válečných let 7 000–10 000<sup>14</sup>.

Po vzniku Československa v roce 1918 došlo v následujících letech k postupné redukci německých škol, které měly již před rokem 1918 výrazně méně žáků než školy české. Tato transformace německých národních a středních škol probíhala nejčastěji jejich sloučením, nebo přestěhováním do náhradních prostor, některé z nich zcela zanikly.

---

<sup>13</sup> Při české škole byl první učební kurz zřízen ve školním roce 1909–1910 jako 4. ročník měšťanské školy v Jírovcově ulici.

<sup>14</sup> V roce 1915 ležel v záložní nemocnici ve starých zeměbranceckých kasárnách spisovatel Jaroslav Hašek, který zde také získal motiv ke knize *Osudy dobrého vojáka Švejka za první světové války*.

### 1. 3. Politická situace ve městě

Politický život ve městě získal nové impulzy především v důsledku revoluce v roce 1848, známé také jako Jaro národů. Jak již bylo řečeno, František Josef Klavík se stal hospodářským inspektorem, vznikla Národní garda, byla založena Slovanská lípa, vyšly první noviny a čeští občané Českých Budějovic se odmítli zúčastnit voleb do německého Národního shromáždění ve Frankfurtu nad Mohanem. Ve druhé polovině 19. století ve městě začaly pracovat různé české i německé politické strany a spolky – na české straně to byly zejm. Občansko-politická beseda, křesťanští sociálové, realisté, státoprávní radikálové, sociální demokraté; němečtí obyvatelé města preferovali zejm. liberály a křesťanské socialisty.

Nejvlivnější českou politickou stranou v Českých Budějovicích se na přelomu 19. a 20. století stala Národně sociální strana, mezi českobudějovickými Němci získala nejvíce stoupenců strana liberálů. Když se v roce 1897 konaly volby do říšské rady, získaly většinu hlasů české občanské strany, dále byli zvoleni němečtí liberálové, sociální demokrati a němečtí křesťanští sociálové. Poslední obecní volby před vypuknutím Velké války se konaly v roce 1906, do říšské rady v roce 1907 a 1911. Sociální demokraté v Českých Budějovicích během těchto voleb utrpěli porážku a německé politické strany se zde obou posledních voleb neúčastnily.

Po skončení války začali opět působit někdejší mladočeši, nyní v rámci České státoprávní demokracie, resp. Československé národní demokracie, dále též národní demokraté, sociální demokraté, později i národní socialisté a křesťanští sociálové, pozdější lidovci. Za téměř bezproblémový průběh státního převratu v roce 1918 vděčí České Budějovice právě těmto politickým skupinám.

První obecní volby se konaly roku 1919 a zvítězili v nich národní socialisté, kteří v žebříčku kandidátů předběhli národní demokraty, české sociální demokraty, německou jednotnou stranu, lidovce, německé sociální demokraty i Zátkovy staročechy.

## 1. 4. První světová válka ve městě

První mobilizační vyhlášky se ve městě objevily 26. července 1914, o dva dny později vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. Ve městě se v té době nacházely tři vojenské pluky. Do Srbska byli povoláni roku 1914 pěšáci z 91. a dělostřelci z 24. pluku.

Na území Českých Budějovic ani v blízkém regionu se žádná bitva přímo nekonala. Vedle odvodů mladých mužů do armády se první světová válka ve městě odrazila především příjezdy a následnou péčí o raněné vojáky z fronty či o uprchlíky z obsazených oblastí a transporty vojenských jednotek. První lazarety byly vybudovány v kasárnách u nádraží, biskupském semináři, ústavu hluchoněmých a v některých (zejména středních) školách. V roce 1912 v ulici Boženy Němcové vznikla z uvolněného objektu budova určena pro nemocné vojáky, která se později stala divizní nemocnicí, která v průběhu světové války sloužila jako lazaret. Vojenským potřebám během války příležitostně sloužily zejm. budovy českobudějovických gymnázií, reálky či dnešní Střední průmyslové školy stavební, v níž byly během války pořádány jednoroční kurzy pro válečné invalidy a rekonvalescenty. Celkový počet ošetřených vojáků a zajatců se ve válečných letech pohyboval mezi 7 000–10 000.

Na obyvatele města nejtěživěji doléhala velmi špatná zásobovací situace během války, která se ve městě razantněji objevila již v roce 1915. České Budějovice patřily mezi jedny z prvních obcí, kde byly zavedeny potravinové lístky na chleba a mouku, tzv. chlebenky. Na Senovážném náměstí v domě U Města Prahy je jednou týdně vydával aprovizační úřad, kterému se také říkalo Mehlamt. Později se zavedly i lístky na další potraviny, mezi které patřily mléko, tuky a cukr. Právě těchto potravin byl během první světové války největší nedostatek. V červnu roku 1918 proběhly ve městě i tzv. hladové demonstrace. Stále snižované týdenní přiděly se v srpnu roku 1918 skládaly z půlky malého bochníku chleba, 1/8 kg masa, 1/16 kg másla a několika dkg mouky nebo prosa či fazolí na osobu. Zavedly se bezmasé dny, zprvu jen tři měsíčně, později dva týdně, ale v září 1918 už plných 28 za měsíc. Díky nedostatku uhlí, které se od roku 1917 rozdělovalo stejně jako petrolej na přiděl, jezdily do Českých Budějovic jen dva osobní vlaky denně.

Obyvatelé Českých Budějovic se o průběhu bojů a politických jednáních v době první světové války mohli dovídat jednak z osobních kontaktů s vojáky v lazaretech či z rozhovorů s uprchlíky z míst zasažených boji (zejm. z Haliče), dále též prostřednictvím map vystavovaných ve výkladních skříních, tzv. frontenkaret, podrobných map bojišť, publikovaných zpráv generálního štábu a samozřejmě také ze zpráv jak celostátního, tak i regionálního tisku. V Českých Budějovicích i v době války vycházely jak česky, tak i německy psané noviny. A právě analýza zpravodajství obou německých listů v letech 1914–1918 se stala předmětem následujících stránek. Hlavní zájem bude při tom upřen na zpravodajství týkající se vlastního průběhu války a jejího ohlasu v krajském městě, resp. dopadu na každodenní život města ve vybraných oblastech (veřejné dění, školství aj.).

## 2. Noviny

Nejznámější německy psané noviny vycházející v Českých Budějovicích v době před začátkem Velké války a za války byly *Budweiser Kreisblatt* a *Budweiser Zeitung*. Dále zde vycházel ještě nedělník *Der Dorfbote*, zaměřený především na zprávy z jihočeského venkova. Za jejich české protějšky je možno označit především list *Budivoj*, který vycházel od roku 1864. Dále v roce 1892 vyšlo první číslo mladočeských *Českobudějovických listů*, které se později vyprofilovaly jako nezávislý list. Třikrát týdně v letech 1895–1941 vycházely nezávislé *Jihočeské listy*, nejvýznamnější české noviny ve městě. V roce 1906 začal vycházet křesťansko-socialistický *Hlas lidu*. V devadesátých letech přibyly též dělnické noviny – *Budoucnost*, *Nová budoucnost*, *Pochodeň* a zejm. sociálnědemokratický *Jihočeský dělník* (od roku 1897; od roku 1913 pod názvem *Nový Jihočeský dělník*) a od roku 1899 zde národní socialisté vydávali *Stráž lidu*. V době Velké války bylo úředně zastaveno vydávání českého *Budivoje* a *Jihočeského dělníka* a naopak po válce zanikl německy psaný *Der Dorfbote* a *Budweiser Kreisblatt*.

### 2. 1. Budweiser Zeitung

V roce 1860 založil August Benjamin Gothmann třetí knihtiskárnu v Českých Budějovicích v prostorách Schmidtmayerova domu v ulici Josefa Kneissla (dnes Hroznová ulice). Ernst Franz Richter, který začal u Gothmanna pracovat, přišel s myšlenkou vydávat při tiskárně i vlastní noviny.

Prvního ledna 1862 nakladatelství Gothmann vydalo první periodikum pod titulem *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*. Noviny se věnovaly především historii regionu Českých Budějovic. Redakci listu vedl Ernst Franz Richter až do roku 1869.

Po něm převzal řízení periodika August Gothmann a v roce 1873 byly noviny přejmenovány na *Budweiser Zeitung*. Německy psané noviny *Budweiser Zeitung* vycházely v Českých Budějovicích v letech 1873–1945, dvakrát týdně, každé úterý a pátek.

Mezi pravidelné rubriky patřily na počátku války zprávy o válečné situaci v Evropě, *Denní novinky* zabývajících se situací v Českých Budějovicích a inzertní strany. Později se přidala ještě sekce *Posledních zpráv*, která podávala nejnovější události z válečného dění. Často se objevuje také rubrika věnovaná knižní tvorbě či *Eingesendet*. Za tuto rubriku nepřebíraly noviny žádnou zodpovědnost a psalo se v ní například poděkování za poskytnuté dary od lidu. A nechyběly samozřejmě ani předpovědi počasí.

Noviny měly rozsah osmi až čtrnácti stran. Na začátku Velké války obvykle okolo dvanácti stran. V průběhu let 1916 až 1917 však klesl počet jejich stran na osm až deset. Na začátku roku 1918 obsahoval jeden výtisk *Budweiser Zeitung* dokonce jen šest či osm stran, na jejím konci opět osm až deset.

Cena jednoho výtisku se dělila do dvou skupin, a sice na oblast Českých Budějovic a na zasílání poštou. Na začátku války bylo roční předplatné pro České Budějovice 10 korun, půlroční 5 korun a čtvrtletní 2 koruny 50 haléřů. Měsíční poplatek za doručení pak činil 20 haléřů. Pakliže si někdo přál zasílat noviny poštou, zaplatil za roční předplatné 12,40 korun, za půlroční 6,20 korun a za čtvrtletní 3,10. Jednotlivá čísla stála 12 haléřů. Cena novin se v průběhu první světové války neměnila. Ke změně došlo až 3. května roku 1918, kdy se noviny zdražily, stejná cena zůstala pouze u měsíčního výtisku, a to 20 haléřů. Celoroční předplatné tak stálo 15 korun, půlroční 7,50 korun, čtvrtletní 3,75. Zaslání novin prostřednictvím pošty se také zdražilo, přesněji celoroční na 18 korun, půlroční na 9 korun a čtvrtletní na 4,50 korun. Jednotlivá vydání nyní stála 16 haléřů. Na konci války zůstaly ceny téměř stejné, zvýšila se jen cena jednotlivých vydání o čtyři haléře.

Na titulní straně novin se vždy nacházel poutavý fejeton, který se v průběhu první světové války častěji zaměřoval na válečnou tematiku. V průběhu první světové války se také na titulní straně objevuje velký nadpis – rubrika *Der Weltkrieg*, která je celá věnována válečnému zpravodajství.

Na spodním okraji stránek a na zadních stranách byly umístěny krátké výstižné inzeráty nabízející například lepší obuv či upozorňující na vznik nové banky apod. Některé byly doplněny i vhodným obrázkem pro větší upoutání čtenářů.

Noviny se zabývaly běžnou tematikou, jako byla například pozvání na divadelní představení či přehledy o politické situaci. V průběhu první světové války se spíše zaměřovaly na průběh této události a jen část *Denních novinek* se blížeji zabývala děním v Českých Budějovicích.

## 2. 2. Budweiser Kreisblatt

Noviny *Budweiser Kreisblatt* se poprvé objevují v Českých Budějovicích 1. ledna roku 1862, jako pokračování původních německy psaných novin *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*, kde byl podtitul (později hlavní titul) *Budweiser Wochenblatt* přejmenován na *Budweiser Kreisblatt*.

Původně se vydávaly každou středu a sobotu, avšak ještě před začátkem dvacátého století začaly vycházet každý čtvrtek a neděli. Cena novin se rozlišovala pro město České Budějovice, kde čtvrtletní předplatné bylo téměř po celou dobu trvání první světové války 2 koruny 50 haléřů a na okolí Českých Budějovic, kam se noviny zasílaly poštou a stály 3 koruny 10 haléřů. Cena jednotlivých čísel se pohybovala ve výši 12 haléřů. Na konci roku 1917 se obrátila cena u čtvrtletního předplatného na 3 koruny 50 haléřů a zasílání poštou na 2 koruny 10 haléřů.

*Budweiser Kreisblatt* nesl v roce 1914 podtitul *Deutsches Parteiorgan für Südböhmen – Německý liberální orgán pro jižní Čechy*. Stejně jako *Budweiser Zeitung*, i tyto noviny otiskovaly na titulní straně fejeton. Na předních stranách včetně té první psaly o válečném dění v Evropě, o politické situaci v jednotlivých státech ,pod rubrikou *Politický rozhled*. Dále byly noviny členěny na sekci *Denních zpráv*, která se taktéž zabývala událostmi v Českých Budějovicích a jejich okolí. Nechyběly ani tzv. *Poslední zprávy* informující o válečném dění, ale také běžných událostech a inzertní strany v poslední části. Ve druhé polovině roku 1917 se objevila také rubrika s titulem *Potravinové zásobování*. Rozsah novin se pohyboval v rozmezí 4 až 10 stran, v průběhu války také maximálně v rozmezí 8 stran.



### 3. První světová válka a její obraz v českobudějovickém německém tisku

#### 3. 1. Období 28. 07. 1914 – 29. 12. 1914

28. června roku 1914 došlo k atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou. V Čechách není této události věnována nijak velká pozornost a stejně tak nikdo nepředpokládal, že by byla důvodem k započetí války. Habsburská monarchie měla již delší dobu se Srbskem spory. Ani vstřícná odpověď Srbska na rakouské ultimátum nezabránila Rakousko-Uhersku vyhlásit Srbsku válku.

Na konci roku 1914 se sestávaly ztráty na německé straně okolo 100 000. Petrohrad potvrdil oficiálně počet padlých a zraněných okolo 530 000. Dalším problémem, který se vyskytl už v zimě 1914–1915 byly asi 2 miliony válečných zajatců během války na východní frontě na obou stranách – jak Německa, tak Ruska. O tyto zajatce muselo být postaráno. Dalším důsledkem války byl i nedostatek pracovních sil v podnicích. Muži museli odejít na frontu, a proto stoupla zaměstnanost žen.

#### **Budweiser Zeitung**

*Budweiser Zeitung* se atentátu věnuje ve 29. června 1914 v tzv. zvláštním vydání, kde se touto tragédií zabývá článek s titulem *Následník trůnu a jeho choť zavraždění*. O události dále píše i v několika dalších vydáních.

Po vypuknutí první světové války v novinách vydaných v úterý 28. července roku 1914 úvodní strana přináší článek s titulem *Osvobozující krok*, kde vyjádřilo Srbsko svoji reakci na rakouské ultimátum odpovědí, která byla velmi vyhýbavá. To byl důvod ke zrušení diplomatických vztahů s Bělehradem. Nestrannost Rakouska a síla jeho politického slova byly díky vojenské síle definitivně ukončeny. Nechyběla ani krátká zpráva o povolání zemských vojsk a mobilizaci sborů do války, která obsahovala číslo sboru a jeho původ. Noviny dále popisují pohyby vojsk, jejich označení, stanoviska západních mocností včetně mobilizace vojsk v Srbsku. Vzniku války se věnuje celkem pět stran.

Noviny dále věnují pozornost i běžným tématům. V části „národní“ se čtenáři mohli dozvědět novinky z Německého spolku, v denních novinkách naopak o promociích na universitě v Praze či o humanitní činnosti firmy Spiro. Běžné jsou zprávy týkající se zemědělství, inzeráty nabízející lepší kadeřnictví, vylepšené koření maggi a mnoho nabídek fotografií. Fejeton opěvuje věčnost tzv. Hochwaldu. Jedná se o jeden z nejvyšších vrcholů Novohradských hor nacházející se na jihu Čech.

Válečný konflikt mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem se postupně stupňoval. Rakouská vojska vpadla do Srbska a *Budweiser Zeitung* píše o strašné noci v Bělehradě. Pozornost je věnována také vznikajícímu spojení s Německem. V pravidelných denních novinkách se častěji objevují válečná témata. Jedná se například o mobilizaci v Českých Budějovicích, ubytování vojsk, ale také otázky týkající se volby povolání či zpráva o tom, že živnostenský úřad stanovil pro malé prodeje v Praze maximální cenu za důležité potraviny. Pro počínající konflikt se používá označení rakousko-uhersko-srbská válka.

Válka trvá teprve týden a v novinách si jejich čtenáři mohou přečíst zprávy potvrzující, že každý očekával rychlý průběh boje. Z počátku se o válce píše spíše jako o senzaci. Noviny informují o boji u Bělehradu, o pohybu jednotlivých vojsk, o skupinách Srbů, kteří se objevili v Bosně. Pozornost je věnována též dění v téměř celé Evropě. Německo mobilizovalo vojsko a vyhlásilo ultimátum Rusku. Francie je vyzvána, aby se vyjádřila k svému stanovisku v případě německo-ruské války. O případné mobilizaci se nejedná jen v Německu, diskutuje se o ni i v dalších státech, jako je Švýcarsko nebo Belgie. Švýcarsko však odmítlo poskytnout svou spolkovou armádu a stejná situace nastává také v Dánsku. Bulharská vláda po vzoru těchto států oznámila svou neutralitu ve válce mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem. Ve Velké Británii naopak panuje horlivé úsilí udržet mír. V novinách se však objevuje také týdenní předpověď počasí, inzeráty o kotech v bankách, malířích, fabrice na parfumerii a toaletní potřeby a nechybí ani nabídka fotografií.

11. srpna roku 1914 se píše o rakouské válce proti Srbsku i proti Rusku. Článek o německo-ruské válce obsahuje oznámení německého císaře o tom, že po 43 letech míru povolává obranyschopné mužstvo do války. V novinách dále zpravuje list v článku s titulem *Postoj Evropy* o situaci v jednotlivých evropských státech, o tom jak se jednotlivé země Evropy, které nejsou přímo zapleteny do konfliktu mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem nebo mezi Německem, Ruskem, Francií a Anglií, staví ke vzniklé situaci. Zajímavostí je, že do těchto států je zahrnuto také Turecko. Itálie se zatím

předběžně jak k německo-ruské, tak k německo-francouzské válce staví neutrálně. Rumunsko svou neutralitu objasnilo tím, že učinilo potřebná opatření k obraně své země. Turecko i Bulharsko oznámily neutralitu a začaly zbrojit. Řecko sice nezbrojí, ale zachovává také neutrální postoj. Stejně neutrálně se chová i Dánsko a Norsko. Albánie dosud své stanovisko nezveřejnila. Švédsko vyhlásilo neutralitu, zbrojí a podle nejnovějších zpráv povolalo prapory.

Přes podrobné informace o průběhu bojů, o postojích jednotlivých států Evropy vůči vznikající válce, se dosud nemluví o Velké válce či světové válce. Vždy jen o válce mezi dvěma či třemi státy. Pojem evropská válka se objevuje v novinách na konci srpna roku 1914. Příznačné je, že se také *Českobudějovické noviny* v této době nevěnují příliš dění ve městě, ale naopak zaměřují svou pozornost především na začínající válku.

Píše se úterý 1. září roku 1914. Titulní strana novin zahrnuje krátké shrnutí dosavadního průběhu války a fejeton s titulem *Die Mutter des Franktireurs*<sup>15</sup>. Převážná část *Budweiser Zeitung* se zabývá popisem srbské strategie boje a pohybů vojsk proti Rusům. Krátký úryvek nás informuje o nemožnosti podpory Belgie Francií, neboť ona sama se nachází v defenzivě. Pojem evropská válka se používá vždy na titulní straně až do poloviny září.

15. září roku 1914 se již mluví o světové válce. Zpráva o bitvě u Lembergu informuje o zatlačení Ruska a o asi 10 000 zajatcích. Váleční zajatci se objevují také v Německu – okolo 220 000. *Budweiser Zeitung* dále rozebírají průběh jednotlivých bitev.

18. září roku 1914 upoutá hned na úvodní straně novin velký nadpis *Světová válka*. I přes popisy bojů, které zahrnují asi polovinu novin, se v denních novinkách vyskytují články o těžkém poranění majora Josefa Schwarzera, nebo o příspěvku na stravování pro zraněné, většinou se jednalo o darování vajec, pečiva, másla, mouky, jablek, sklenice kompotu okurek, hrušek a dalšího ovoce. Jsou vyjmenováni všichni dárci. Nejednalo se však pouze o poskytování jídla, darováno bylo též oblečení, jako jsou kalhoty, ponožky, kapesníky a košile. Další lidé darovali šálky, džbány, lžičky, mísy, čaje, kafe, suchary, šunku, cukr, cigarety, čokoláda či koňak a slivovice. Na začátku válečného období byla nabídka darovaných předmětů poměrně bohatá a pestrá.

---

<sup>15</sup> „*Die Mutter des Franktireurs*“ – česky „Matka franktireurů“, jako franktireur byli označováni za první a světové války francouzští a belgičtí partyzáni. Termín pochází z roku 1870, kdy probíhala válka mezi Německem a Francií.

Dále list informuje o zahájení výuky v dívčím lyceu a v hudební škole, či o zabavení spolkového kalendáře pro rok 1915. Důvodem byly národní básně domácího spisovatele Hanse Ströera. Rozeslání časopisu bude proto mít zpoždění. Objevují se oficiální obrázkové válečné mapy zobrazující průběh války. Nechybí ani zpráva o počasí. Inzeráty na závěrečných stranách novin se věnují začátku školního roku, otevření jazykové školy, nabídek volných míst k bydlení či zveřejnění nabídky firmy zabývající se výrobou nábytku.

I v novinách vycházejících v říjnu roku 1914 je zdůrazněn pojem světová válka. Bulharsko a Albánie útočí proti Srbsku. Převážná část *Budweiser Zeitung* se věnuje pohybu ruských vojsk. Článek píše o celkové ztrátě ruských vojsk sestávající se dosud z 250 000 zajatců a asi 1 100 kanonů. Další se věnuje novému úspěchu Německa, kdy německá armáda odrazila francouzský útok. Na spodní straně se nachází inzerát nabízející školní knížky pro všechny studenty. *Laskavost na poli důstojnosti*, tak se jmenuje text, který se zabývá problematikou zbytečného umírání vojáků za vlast. Dále se čtenáři dočítají o dalších darech pro nemocnice i pro raněné. Opět se jedná převážně o oblečení, stravu a nádobí. Příspěvek nazvaný *Záchranná akce* zveřejňuje sumu sbírky pro červený kříž. V novinách nechybí ani děkovný dopis za poskytnuté dary. Na zadních stranách se opět objevují nejnovější události z válečného dějiště a inzertní stránky se zabývají obdobnou tematikou jako v předešlých vydáních.

Zprávy z *Budweiser Zeitung* vyšlých 16. října roku 1914 informují o bitvě v Karpatech, o vyznamenání rakouských vojáků u belgického města Antverpy a dalších bojích v Belgii a ve Francii. V denních novinkách je zveřejněn podrobný seznam zraněných a nemocných, který uvádí jméno poraněného a místo postřelení. Dále se objevuje článek od obchodní a živnostenské komory v Českých Budějovicích i informace o tom, že nizozemská vláda zakázala na dlouho vývoz všech z ovsu, pšenice, plevy, žita, ječmene, pohanky a kukuřice vyrobených produktů. Především, tedy 14. října přišlo do Českých Budějovic v 7 hodin 25 minut ráno 168 polských uprchlíků. Město následně darovalo na jejich podporu částku od 500 K<sup>16</sup>. Došlo také ke zvýšení poplatků za telefon a v denních novinkách nechybí ani odjezdy vlaků z Českých Budějovic do Prahy, Vídně, Linze, Černého kříže či Chebu.

---

<sup>16</sup> Jedná se o rakouskou měnu, která na našem území platila od roku 1892 až do roku 1918. Od 10. dubna 1919 byla zavedena koruna československá (Kčs).

V novinách z konce října se titulní strana věnuje sarajevskému procesu a každého čtenáře jistě upoutala i báseň s názvem *Památka zesnulých 1914*. Noviny dále rozebírají bitvy proti Rusku, italskou dobrovolnost nebo ruské ultimátum vůči Bulharsku.

Článek z listopadu roku 1914 zachycuje informace ze srbského válečného bojiště. Srbský útok byl krvavě potlačen. Z Budapešti přichází zpráva o postupu v Srbsku. Amerika však radí Srbsku uzavřít mír. A objevují se také informace o pohybech Turecka a o napětí mezi Francií a Itálií. V denních novinkách týkajících se Českých Budějovic je na prvním místě otištěn dlouhý seznam zraněných vojáků. Velký transport zraněných skládající se ze 452 mužů dorazil z vojenské nemocnice v Krakově do Českých Budějovic. Poranění byli doprovázeni vojenskými lékaři, ošetřovateli a pečovatelnkami. Příchozí zde byli občerstveni a následně za pomoci hasičů převezeni do pečovatelských středisek. Jednalo se přesně o Reserve-Spital (311 mužů), Rotes Kreuz-Spital (18 mužů), Truppen-Spital (17 mužů) a Landwehr-Raserne (24 mužů). Reserve-spitalu byl následně od dárců poskytnut široký sortiment potřebných věcí – cigarety, ponožky, košile, housky, chleba, prostěradla a další. Jména dárců byla s jejich souhlasem zveřejněna.

Dá se říci, že v prvním roce války se denní novinky i celé noviny zaměřovaly především na průběh války a v novinkách z Českých Budějovic se píše většinou o péči o raněné, o seznamech zraněných lidí a o darech poskytovaných jak raněným tak zdravotnickým střediskům. Českobudějovické noviny byly plně pohlceny probíhající válkou. Na každé titulní straně měl čtenáře upoutat velký nadpis *Světová válka*, který nešlo přehlédnout, následovaný detailním popisem aktuální bitvy. Válečné problematice byl věnován i fejeton a téměř celý obsah novin. V souladu s probíhajícími boji a zapojením Rakousko-Uherska bylo nejvíce místa věnováno bojům na srbské, ruské a francouzské frontě. U ostatních států Evropy jsou pouze zmínky některých bitev. V prosincových číslech si noviny udržují i přes probíhající válku vánočního ducha. Objevují se nabídky vánočních dárků pro zraněné, tipy na vánoční nákupy. Na straně číslo čtyři novin z 1. prosince roku 1914 je upoutávající hrdý nápis *Oesterreicher, zeigt aller Welt, wie Ihr Euer Vaterland Liebt! Zeichnet die Kriegsanleihe!*

## **Budweiser Kreisblatt**

V roce 1914 ještě před vypuknutím války se noviny věnují běžným děním, jakou jsou svatby, úmrtí, konání představení v divadle či pozvání na německou letní slavnost. V sekci *Politický výhled* se čtenáři ve vydání z 20. června dozvídají o společné konferenci zástupců Němců a Čechů v Praze. Zasedání se konalo na zámku hraběte Erweina Nostitze pod jeho předsednictvím. Hlavní předmětem jednání byla návštěva prince Schwarzenberga v Karlových lázních kvůli léčebné kúře.

Je 4. července roku 1914 a první strana novin se zabývá tragédií v Sarajevu. Článek popisuje nejen atentát, ale také doznání atentátníka Nedeljka Čabrinoviće a možné následovnictví týkající se především arcivévody Karla Františka Josefa.

Na začátku července roku 1914 byl vydán zákaz cvičení žáků všech kategorií ve spolcích *Turnverein*. Školou povinné děti tak nebudou podle Okresního úřadu školství zatíženi hodinami cvičení, které pro ně tento spolek pořádal a jejich pravidelná docházka do školy tak nebude narušena. V hudební škole se konaly dvoudenní večery pro žáky, kde byly předvedeny dosavadní výsledky školy a stejně tak i důkladná, uznaná a správná pedagogická práce. Průmyslová škola pro ženy konala výstavu práce svých studentů.

V novinách *Budweiser Kreisblatt* bylo také vždy krátké dětské pořekadlo pro spolek *Deutscher Schulverein* doplněné obrázkem. Na konci července se již na úvodní straně píše o boji na všech liniích, rozebírá se vztah mezi Rakouskem-Uherskem a Srbskem a rozporu mezi těmito státy se věnuje i sekce *Posledních zpráv*.

Z novin 1. srpna roku 1914 vyzařuje prvotní nadšení většiny obyvatel pro zahájení války. Vypovídá o tom také již název titulu *Durch Kampf zum Sieg! – Bojem k vítězství*, tak prý mluvil císař ke svému lidu. *Budweiser Kreisblatt* rozebírají otázku toho, zda zahájená válka mezi monarchií a Srbskem zůstane jen lokální či ne. Tato otázka zůstává zatím nevyřešena. České Budějovice oslavují setkání druhého a třetího praporu a probíhají také první mobilizace do války. Zpráva od spolku *Deutscher Turnverein* v Českých Budějovicích oznamuje pozastavení cvičení, neboť velká část jeho aktivních sportovců byla povolána ke zbrani.

Ve středu 5. srpna je na úvodní straně upoutávající nápis *Evropa pod zbraněmi* a dlouhý článek popisuje vznikající boje mezi jednotlivými státy Evropy. Titul *Der Weltkrieg* se prvně objevuje v novinách 8. srpna 1914 a věnuje se začínající válce.

Nadále se *Budweiser Kreisblatt* věnují jednotlivým útokům, zajatým vojákům a pohybům vojsk. *Denní zprávy* informují o stanovené ceně některých potravin – káva od čtyř do pěti korun, cukr 84 haléřů, kostkový cukr 88 haléřů, pytel soli 26 haléřů, petrolej 40 haléřů, denaturovaný líh 1 litr za 64 haléřů, pšeničná mouka za 56 haléřů, žitná mouka 34 haléřů, rýže 48 haléřů a italská rýže 64 haléřů, kroupy 36 haléřů, čočka 60 haléřů a cena hrachu bude 40 haléřů.

*Mobilizovaná Evropa*, tak se jmenuje článek, který shrnuje válečnou situaci jednotlivých států. Píše, že od dob napoleonských válek nebylo v Evropě takové válečné hnutí jako v současnosti. Následuje seznam států, které jsou již ve válce, které mobilizují a ve kterých zatím mobilizace neprobíhá. U každého je celkový počet obyvatel v jednotlivých státech a následný celkový součet.

Na konci srpna noviny informují o bojích Německa proti Francii, Rusku či Belgii. V Českých Budějovicích začne výuka na základních a středních vzdělávacích zařízeních 15. září a noviny taktéž shrnují současný vývoj světové války.

Na začátku září se kromě zpráv o probíhajících bitvách vyskytuje také informace z oblasti železniční dopravy týkající se odjezdů a příjezdů vlaků, přesněji mezi městy Plzeň, Cheb, České Budějovice, Vídeň, ale také například mezi Vodňany, Prachaticemi a Netolicemi. Novému rychlému spojení Vídeň – České Budějovice – Cheb se věnuje i další vydání a stejně tak se i opakuje shrnutí současného vývoje války. Noviny se dále zaměřují na začínající školní rok, rozebírají přihlašování žáků na obecní obchodní akademii. Blíže noviny informují o Německé škole domácích prací, která má za účel připravit dívky, aby byly úspěšné a zdatné v domácích pracích, či o Škole polního hospodářství. Další školou, kterou *Budweiser Kreisblatt* v souvislosti se začátkem školního roku zmiňují je i Státní průmyslová škola. Školní rok začíná také na Německém dívčím lyceu a na Německé dívčí obchodní akademii. V polovině září se již objevují zprávy o počínajícím šetření a darech pro různé nemocnice v oblasti Českých Budějovic.

Novému školnímu roku se věnují i noviny ze začátku října, resp. z 3. října roku 1914. Dále podrobně popisují dary pro zraněné vojáky včetně uvedení jména dárce. Omezenou činnost sportovních spolků dokazuje také článek v polovině října, který informuje o odchodu přes půl milionů sportovců, kteří byli povoláni do zbraně. Na konci měsíce informují noviny čtenáře o daru spolku Schlaraffia, který Červenému kříži, Fondu k podpoře pozůstalých po padlých vojácích a stejně tak rodinám, jejíž členové byli povoláni do vojenské služby, daroval 100 korun. Německý spolek

*Deutscher Turnverein* pořádá pro všechny členy povoláné do války „rozlučkový“ večer, ke kterému jsou srdečně zváni všichni Němci.

Je 4. listopadu roku 1914 a na titulní straně pod nadpisem *Der Weltkrieg* jsou shrnuty dosavadní výsledky války. *Denní novinky* podávají informace o nutné prevenci před cholerou, o ruských špionážích a v inzertních stranách se objevuje nabídka zdokonalování se či učení se francouzského, anglického nebo italského jazyka i skrze noviny v těchto jazycích. Dále zmiňují padlé oběti za vlast, rozebírají situaci německých žen a dívek a také informují o levnější ceně brambor. *Budweiser Kreisblatt* se také blížeji zaměřují na počet padlých vojáků v Německu.

V polovině listopadu se konala v Českých Budějovicích výstava hlavních sbírek Musejního spolku. Do města také přijely další stovky zraněných vojáků. Poutající titul *Kriegsanleihe!* nabádá malé spořitele k tomu, že mohou s úpisem v částce pouhých sta korun vyplnit svou vlasteneckou povinnost. V sekci *Politického výhledu* se na konci listopadu mluví o svaté válce.

Hlavní témata novin zůstávají nepozměněna i v prosinci. Opět se mluví o úmrtích za vlast, o nemocnicích například Červeného kříže či o hospodaření Českobudějovické banky – Budweiser Sparkasse. Dochází ke změně cen mouky, která se pohybuje ve výši od ječného šrotu za 22 haléřů za kilogram až po 68 haléřů za kilogram za maďarskou pšeničnou mouku. A Německá průmyslová škola pro ženy poskytla mnoho darů čítajících jednak cigarety, čokoládu, kafe a jiné potraviny a jednak oblečení skládajícího se z ledvinového pásu, klapek na uši či sněhových čepic. A přestože byla činnost *Deutscher Turnverein* pozastavena, pořádá silvestrovský večer, na který jsou zváni všichni sportovci spolku. Schůzka samozřejmě není povinná a bude se konat v hostinci Německého domu.



## 3. 2. Rok 1915

V roce 1915 se do války zapojila také Itálie na straně Trojdohody a Bulharsko. Velké Británii se podařilo zničit podstatnou část německého loďstva. 14. listopadu roku 1915 vydal T. G. Masaryk prohlášení Českého komitétu zahraničního, kde se mluví o zřízení samostatného československého státu. Na začátku roku 1915 ještě mezi mocnostmi nepadla žádná důležitá rozhodnutí. V průběhu roku se již mluví o zákopové válce.

### **Budweiser Zeitung**

V novinách se čtenáři dočítají o zahájení boje mezi Ruskem a Černou Horou. Dochází k odvolání oddílů na Gorlici. A samozřejmě nechybí ani přání do nového roku. Maďarská národní strana chce změnit jméno „rumunské kulturní ligy“ na „rumunskou národní ligu“. Hrabě Leopold Berchtold, který vykonával funkci ministra zahraničí, žádá o odvolání ze své funkce. Noviny dále zaměřují svou pozornost na neúspěšné boje Němců na západě a východě, píše též o velkých ztrátách v bojích ve Francii. Noviny jsou oproti předchozím rozšířené o část s názvem *Novinky z válečného dějiště*. Následuje předpověď počasí a v inzerátech se objevuje nabídka prodeje polních uniforem.

Na konci ledna byla, dle novin, situace vojsk rakousko-německých výhodná. Titul *Úspěch našich dělostřelců u Tarnowa*, vypráví o úspěšném dělostřeleckém boji u města Tarnów na jihu Polska. Boje Němců na západní frontě skončily velkou ztrátou Velké Británie u La Baffe a postupem Němců. Krátké zprávy informují obyvatele Českých Budějovic o rozhořivajícím se konfliktu mezi Čínou a Japonskem a o postavení Itálie. V denních novinkách se čtenáři mohli dočíst o pohřbení vojáků, o pochvale pro německé učně od spolkového prezidia a o sbírání nejčtenějších novin – *Budweiser Zeitung*. V denních novinkách samozřejmě nechybí ani informace o poskytování nejrůznějších darů pro nemocnice.

Válečnou situaci v únoru ovlivnilo silné sněžení v oblasti Haliče, které způsobilo dočasné pozastavení válečných operací. Boje tak prozatím probíhají jen tam, kde to sněhové podmínky dovolí. Velká Británie vyslala pomocné oddíly do Srbska. Noviny též informují o nasazení ponorek U 21 k bloádě Anglie.

Z prostředí Českých Budějovic se jejich obyvatelé mohli dočíst o tom, že u státních drah byli k povýšení navrženi muži z Českých Budějovic a Klatov. Školní inspektor navštívil dívčí lyceum v Českých Budějovicích. Dále zde nechybí zpráva o vyznamenání vrchního inspektora a předsedy železniční společnosti v Českých Budějovicích za čtyřicetiletou věrnou službu. Nemocnici Červeného kříže přišla od šlechtného mecenáše řada darů, za což také list srdečně děkuje.

V neděli 21. února 1915 v deset hodin dopoledne uspořádal Spolek na podporu propuštěných trestanců v jednacím sále okresního soudu hlavní shromáždění. Hlavním bodem jednání byla zpráva o účetnictví. Na konci února se *Budweiser Zeitung* zaměřují na boje v Haliči, na boje Německa na západní frontě, kde došlo k bombardování u Calais, města ležícího na severu Francie. Německo se střetlo s Velkou Británií a jeho ponorky potopily anglické oddíly. V denních novinkách se objevují zprávy o nejrůznějších vyznamenáních. Vedení Německo-rakouského stavebního spolku v Budějovicích se obrátilo na Ministerstvo polního hospodářství ve Vídni s několika požadavky. V divadle si mohli jeho návštěvníci prohlédnout znamenité výjevy z válečného dějiště Rakouska a Německa.

Je březen roku 1915. Anglický parník s válečnými materiály vezl pod americkou vlajkou z New Yorku do Liverpoolu velký počet koní na palubě, dále 200 beden pušek a 80 motorových vozidel. Náklad byl vyložen v Liverpoolu. Začal útok na Dardanely. V Českých Budějovicích bylo opět uděleno několik válečných vyznamenání. Nejen na frontách, ale také ve městě dochází k postřelením – pracovnice jedné továrny informovala o postřelení svého syna na cestě ze školy, který musel být následně převezen do všeobecné nemocnice.

Deutsche Liedertafel žádá účast svých mužských členů na hlavním shromáždění tohoto spolku, které se bude konat v restauraci německého domu. Pozornost jistě upoutal i krátký článek pod titulkem *Büberei (Klukoviny)*. Článek pojednává o tom, že v posledních dnech byly od zatím neznámých pachatelů připevněny na různých obchodech, na budově pošty a na městské věži cedule s nadpisem: „*Gott strafe Deutschland!*“ („*Bůh potrestá Německo!*“) a „*Nieder mit Deutschland*“ („*Pryč s Německem*“). Je zajímavé, že redaktoři *Budweiser Zeitung* píší o těchto událostech jako o klukovinách.

V dubnu 1915 se noviny z 9. dubna věnují válečnému dění v Evropě necelými čtyřmi stranami. Informují tak o ztrátě majestátní ponorky U 29 či o konfliktu mezi Čínou a Japonskem. *Denní novinky* se zaměřují na udílení různých vyznamenání v boji proti nepříteli a jiných válečných vyznamenání. Důkazem, že na bitevním poli neumírali jen vojáci, je i zpráva o smrti vojenského veterináře. Dále se věnují informacím o českobudějovickém divadle a bance, která zpravuje o nárůstu nákladů. *Budweiser Zeitung* zaplatí osm haléřů každému, kdo jim donese kilogram čisté pomerančové kůry a nabádají tak obyvatele Českých Budějovic, aby ji zbytečně nevyhazovali. Zajímavý je následující dopis pro německý spolek Deutscher Schulverein pod titulem *Fort mit dem englischen Geld!*:

*„An den Deutschen Schulverein kam ein Briefchen, das lautete: „Verehrlicher Deutscher Schulverein! Ich habe mir vorgenommen, das englische Geld, welches uns noch von einer Reise geblieben ist, für irgend einen guten Zweck zu spenden, sobald die Engländer ihre ersten Haue bekommen. Ich glaube, Österreich ist am meisten gedient, wenn man das Deutschtum fördert, und so soll der Deutsche Schulverein die 3 Goldstücke haben. Hochachtungs Frau Magda Neubauer.“*

Článek s titulem *Pryč s německými penězi!* přináší dopis od obyvateľky Magdy Neubauer, která se rozhodla darovat pro podporu Němců spolku Deutscher Schulverein tři kusy zlata. Dále informuje o tom, že tyto tři kusy zlata mají hodnotu 87 korun a kdo má u sebe také ještě nějaké anglické kusy zlata, měl by následovat tento dobrý příklad a podle zásady *„pryč s anglickými penězi!“* je poslat spolku.

V novinách 7. května se jejich čtenáři dozvídají o úspěchu německých vzducholodí, kterým se podařilo v Severním moři potopit anglickou ponorku. *Budweiser Zeitung* se válečné situaci v Evropě věnují opět jen na necelých čtyřech stranách a dále odkazují na jeden článek na zadní straně. Z oblasti Českých Budějovic se noviny zaměřují na vyznamenání, úmrtí v důsledku války, na patriotický dar srnčí zvěře pro zdejší zraněné. Článek s titulem *Veřejnoprávní* píše o ministru školství, který místnímu Německému dívčímu lyceu udělil právo zorganizovat zkoušku dospělosti a vystavit maturitní vysvědčení. Tato veřejnoprávní smlouva se týká 1. až 6. třídy a v trvání školního roku 1914–1915. Okolo 1000 válečných ruských zajatců bylo po krátkém pobytu v Českých Budějovicích dále přepraveno ve směru do Gmündu (na jih do dnešního Rakouska). Ve městě se založil spolek Kaninchenzüchterverein – Spolek chovatelů králíků, který se zaměřuje na levný prodej králičího masa.

*Denní novinky* se v průběhu května zaměřují více na probíhající válku, než na dění v Českých Budějovicích. Na obecních a měšťanských školách probíhalo válečné cvičení a do města přijel i další transport 176 zraněných, kteří budou ošetřeni v záložní nemocnici. Titul *Chlebové lichvářství* poukazuje na několik pekařství, která produkovala chléb a housky s menší hmotností, než by měla být.

Na konci května popisuje úvodní část novin postup německých oddílů a jejich následné vítězství v Polsku, návštěvu italského velvyslance v Berlíně či zajetí rakousko-uherských vojáků v Srbsku. A každého čtenáře jistě upoutala celá strana s tématem narukování do války, která působí jako reklama na výhody války a snaží se nalákat co nejvíce lidí třeba i na finanční podporu.

Červen 1915. Úvodní stranu novin vždy zaujmají zprávy z bitev po celé Evropě. V *Denních novinkách* jsou opět jmenováni vyznamenaní občané, dary poskytnuté nemocnicím v Českých Budějovicích a jména zemřelých vojáků i lidí z Českých Budějovic a okolí. Spolek Němců v Čechách bude pořádat společný večer všech členů a přátel spolku.

V polovině června píše *Budweiser Zeitung* o darech pro spolek Deutscher Schulverein. Poskytnuta mu byla finanční výpomoc od různých škol jak z Českých Budějovic, tak z celého okolí. Nejmenší poskytnutá částka byla 1 koruna 90 haléřů a největší nashromážděná sbírka byla 50 korun 10 haléřů. Na Německém dívčím lyceu budou probíhat přijímací zkoušky dříve než v minulých letech.

Ani na konci června se situace nemění. V novinách se objevují i krátká hlášení přímo z bojiště. Německá průmyslová škola pro ženy informuje o svých oborech a počtech studentů. Spolku Deutscher Schulverein a Spolku Němců v Čechách byl poskytnut dar ve výši 10 korun.

*Budweiser Zeitung* se v průběhu letních měsíců července věnují v sekci *Denních novinek* spíše válečnému dění v Evropě, než novinkám v Českých Budějovicích. Převažují tedy zprávy týkající se války, což potvrzuje ovlivnění vydavatelů současnou situací. Noviny z 24. srpna píší překvapeně o nalezení zkažených brambor. O týden později vysvětlují, že byly dopraveny z Maďarska. Věnují se i lístkům na chleba a upřesňují, komu budou tyto karty poskytnuty. 31. srpna píší o změně kvality chleba i o změně ceny na 62 haléřů.

7. září roku 1915 je hlavním tématem *Budweiser Zeitung* znovu se blížící školní rok. Rozebírá, kdy budou probíhat zápisy na školy v Českých Budějovicích, resp.

na Německé obecné škole či na Německé obchodnické škole. Dále informuje o začátku školního roku. 18. září 1915 pořádá Německý agrární mládežnický spolek shromáždění všech členů, hosté jsou srdečně zváni. Na konci září, přesně 28. září, je jedna celá strana novin věnována tzv. třetí rakouské válečné půjčce. Deutscher Schulverein zdědil po jednom ze svých příznivců 200 korun.

V novinách se nadále do konce roku 1915 objevují téměř stejné kapitoly – popis vývoje Velké války, zprávy z bojišť, v *Denních novinkách* úmrtí vojáků, válečná vyznamenání. Snížil se počet zpráv o poskytování darů jak pro spolky, tak především pro nemocnice. A jak již bylo zmíněno výše, světová válka ovlivňuje i tuto rubriku, která se dříve zaměřovala především na dění v Českých Budějovicích.

### **Budweiser Kreisblatt**

Je nový rok. Noviny příliš neoslavují příchod nového roku, jako tomu bylo dříve. V Haliči nastává chvilkové období klidu. Uniformy pro srbskou armádu čítající asi 400 000 kusů byly zabaveny. V polovině ledna se v *Denních zprávách* jejich čtenáři dočítají o asi 20 000 učitelích, kteří byli odvedeni do války. V průběhu první poloviny nového roku 1915 se také objevují zprávy o zapojování žen do války, které jsou například také využívány při špionážích.

6. března roku 1915 se sejde Deutsche Liedertafel a hlavním bodem jednání schůzky bude zásoba dosud nashromážděných sbírek. Na úvodních stranách je vždy pod Velkým titulem *Der Weltkrieg* popsána aktuální válečná situace včetně jednotlivých bitev na všech frontách a pohybů oddílů. Noviny nabádají k šetření s chlebem. Všeobecné německé *Sjednocení žen* pořádá přednášku o vaření pod titulem *Die Küche im Kriege und die Kriegspflichten der Frauen*.<sup>17</sup> Stejně tak probíhají i policejní kontroly v obchodech a pekařstvích a přísně se kontroluje dodržování stanovené hmotnosti pečiva. V polovině března, resp. 17. března se téměř celá úvodní strana novin zaměřuje na úmrtí hraběte Sergeje Wittea<sup>18</sup> a věnuje se jeho přínosům pro Rusko.

---

<sup>17</sup> „Die Küche im Kriege und die Kriegspflichten der Frauen“ – Kuchyň ve válce a válečná povinnost žen.

<sup>18</sup> Hrabě Witte – celým jménem Sergej Juljevič hrabě Witte byl významný ruský politik německo-gruzinského původu. Zasloužil se o vybudování mnoha železnic (například i o známou transsibiřskou železnici), zavedení ochranného cla, zlatou měnu a v podstatě o celou industrializaci Ruska. V letech 1905–1906 byl ruským premiérem.

Noviny z 3. dubna 1915 rozebírají na titulní straně osm měsíců trvání války. Deutscher Böhmerwaldbund se sejde v sobotu 17. dubna v osm hodin večer a vedení spolku bude projednávat využívání prostor poskytnutých vojákům. V sekci Německá ochranná práce píše článek o spolku Deutscher Böhmerwaldbund, který informoval o svém čistém zisku ve výši 1 164 korun, dále vlastní celkem 120 kilo oblečení, jako jsou šaty, sukně, zástěry, ponožky, čepice a další. 10. dubna *Budweiser Kresblatt* informují o zavedení lístků na chleba a na mouku s platností od 11. dubna. Každý tak dostane chléb i mouku pouze po vydání těchto lístků a navíc v přiměřeném množství či váze. Dále vysvětlují, jak tyto lístky fungují. Skládají se ze dvou stran. Ta větší pravá část představuje lístky na chleba a skládá se z 21 útržků, které platí stejnou měrou na 50 gramů mouky nebo 70 gramů chleba. Úvodní stranu novin ze 14. dubna zaujímá celostránkový článek zvaný *Kniha nelidskosti* rozebírající, jak světová válka porušuje mezinárodní právo. Na konci dubna dochází ve válce k novému obratu. Ředitel Obecní obchodní školy v Českých Budějovicích uspořádal pro své žáky přednášku o válce. Správní oddělení pošty vydává již od podzimu minulého roku nové válečné poštovní známky za cenu 5 a 10 haléřů, které se nyní zdražují o dva haléře.

Na začátku května roku 1915 dochází k pohybu na všech frontách. 8. května se snad prvně v novinách objevuje článek o českých přednáškách na německých školách. O tomto tématu přednášek ve dvou jazycích jednala krajská školní rada 4. května. V roce 1913 byly náklady na přednášky ve dvou jazycích na německých obecných a měšťanských školách 59 010 korun a na českých 613 384 korun. Volitelné přednášky byly zavedeny na 60 německých a 377 českých měšťanských školách, tedy na 25% německých a 89% českých škol a na 90 německých a 720 českých obecných školách, tedy na 3 příp. 11%.

Na konci května zaujímá první stránku novin vyhlášení císaře Františka Josefa k jeho lidu. Týká se návštěvy krále Itálie, který mu přijel vysvětlit svůj postoj k válce. Přes České Budějovice bylo přepraveno asi 10 000 italských uprchlíků.

V průběhu června 1915 dostala Školní akademie od Spolku na podporu studentů válečnou podporu a Deutscher Turnverein pořádá další slavnostní večer na rozloučení s rekruty, na který jsou opět srdečně zváni všichni němečtí hosté. Noviny *Budweiser Kreisblatt* také jako každoročně informují o závěrečných zkouškách na jednotlivých školách.

3. července titulní strana novin popisuje 11 měsíců války. Redaktoři novin píše o tom, že nikdo na počátku války nikdo nepočítal s tak dlouhým průběhem a většina lidí

ji tehdy schvalovala. V polovině měsíce s nadějí informují, že v dohledu je lepší a levnější chléb i mouka. Bohužel později dochází k vydání lístků i na cukr a rýži. Na každý lístek tak připadá 1 a půl kilo cukru a kilo rýže. Cukr nesmí být dražší než 92 haléřů a rýže ne dražší než 40 haléřů za kilogram. A Deutsche Schulverein hledá pomocné učitelské síly, neboť většina učitelů byla povolána do války.

Ve Vídni dochází v průběhu měsíce srpna k úpravě mouky, kterou zásobují město České Budějovice, a sice již nebude míchána s kukuřicí, a proto každé rodině bude poskytnuto týdně kilo pšeničné mouky a kilo německé pšeničné mouky k prodeji. Problémem se stává příliš vysoká cena cukru pro malé obchody. Školní rok bude normálně otevřen, neboť se podařilo najít potřebné množství učitelů pro měšťanské a obecné školy.

Celý podzim v roce 1915 se struktura novin v podstatě nemění. Stále více se zaměřují i rubriky o dění v Českých Budějovicích na průběh války. Zmizely články věnované například kultuře, noviny neinformují o divadelních představeních. Ubývá i článků o různých válečných vyznamenáních a stejně tak i informace o různých poskytovaných darech.

Na začátku září dochází k postupu na všech frontách. Ministerstvo obrany odsouhlasilo vojenskou dovolenou pro obchodníky a průmyslníky, kteří již dlouho bojují na frontách proto, aby si mohli na krátkou dobu prohlédnout a zkontrolovat svůj podnik a urovnat i své obchodní vztahy. Deutscher Böhmerwaldbund bude pořádat v měsíci říjnu hlavní schůzi bez ceremonií. Tento spolek se schází i v polovině listopadu a bodem jednání budou národní a hospodářské otázky spolku.

V měsíci prosinci píší noviny o vánočních dárcích pro vojáky na bitevním poli a zaobírají se i otázkou Vánoc na bitevním poli v roce 1915. Město také obdrželo opět větší zásobu brambor. Obsah *Denních zpráv* se i přes probíhající válku zaměřuje na blížící se vánoční svátky a radí svým čtenářům, jaký je vhodný dárek k Vánocům, doporučují například nové boty nebo oblečení. Tímto tématem se zaobírá i článek na titulní straně pod nadpisem *Druhé válečné Vánoce*. Na konci prosince, přesněji 29. prosince roku 1915 obsadil titulní stranu nápis *Die Blutschuld!* Text pod ním vypráví o zbytečnosti války, stejně jako následující věta: „*Jeder Blutstropfen, der jetzt noch in diesem Kriege fließt, wird umsonst vergossen und schreit zum Himmel!*“<sup>19</sup>.

---

<sup>19</sup> „*Jeder Blutstropfen, der jetzt noch in diesem Kriege fließt, wird umsonst vergossen und schreit zum Himmel!*“ – (Každá kapka krve, které ještě teď v této válce poteče, bude marně rozlita a kráčet k oblakům! Přeložila Pavlína Šleglová).

### 3. 3. Rok 1916

Do války vstupuje Rumunsko na straně Trojdhody. Na konci roku, přesněji 21. listopadu, zemřel císař František Josef I. a na trůn nastoupil Karel I., který byl jeho prasynovcem.

#### **Budweiser Zeitung**

Noviny ze 4. ledna shrnují dosavadní vývoj války pod titulem *Na prahu třetího válečného roku*, pod nímž je podtitul *Neutrální posudek*. Avšak válečnému dění se věnují jen necelé tři strany. *Denní novinky* se kromě válečných vyznamenání věnují vánočním svátkům v nemocnicích či oslavám Silvestra. V průběhu ledna pořádá v Českých Budějovicích Deutscher Turnverein obvyklý „rozlučkový“ večer.

I v únoru se první světové válce věnují pouhé tři strany *Budweiser Zeitung*. V *Denních novinkách* se objevují zprávy o úmrtí, pohřbu vojáků. Upravuje se cena brambor pro měsíc únor a březen, přičemž brambory skupiny A budou mít přírážku 2 korun 50 haléřů a brambory skupiny B přírážku 2 koruny. Občas se objevují i články o vyznamenání, divadelních představeních či o schůzkách některých spolků.

Tématika zpráv z oblasti Českých Budějovic a stejně tak i rozsah stran věnovaných válečnému dění se nemění ani v březnu. Zavádí se lístky na cukr. 24. března není na úvodní straně uveden nápis *Der Weltkrieg*, nachází se až na třetí straně. Úvodní strana je věnována Budějovické Sparkasse.

V měsíci dubnu se v domě Německého divadelního spolku promítá filmové dílo *Mit Herz und Hand fürs Vaterland*<sup>20</sup>. Ke konci měsíce se noviny věnují především velikonočním svátkům. Nechybí ani informační článek s názvem *Co by měl člověk vědět o čtvrté rakouské válečné půjčce?*.

Pod tituly *Květnový posun* jsou vypsány jména lidí navržených začátkem května k vyznamenání. V Českých Budějovicích probíhá soutěž v dekorování. Objevuje se i zpráva o poskytnutých darech pro rezervní nemocnici ve městě. 2. července se bude konat schůzka německých učitelů, kteří pořádají slavnost sportu a her. Svátek je věnován válečným vdovám a sirotkům.

Německý hudební spolek se představí 14. června a bude se věnovat Fondu na podporu pozůstalých po padlých občanech Českých Budějovic. V polovině června (od 13. do 19. června) bude poskytnuta k prodeji sladová káva. Rodina do tří členů

---

<sup>20</sup> *Mit Herz und Hand fürs Vaterland* (*Se srdcem a rukou za rodilou zemi*. Přeložila Pavlína Šleglová).



obdrží jedno vydání, od tří do deseti členů dvě vydání a přes deset členů za každých pět jedno vydání, tzn., že patnáctičlenná rodina obdrží tři vydání. Noviny dále informují o konci školního roku 28. června. V *Budweiser Zeitung* vydaných 30. června roku 1916 jsou zveřejněny ceny potravin, resp. rozmezí od nejnižší po nejvyšší cenu za kus či za kilogram.

Na začátku července píší noviny krom běžných témat také o výsledcích studentů na německé Státní reálné škole v Českých Budějovicích. Stejně tak i zveřejňují úspěchy studentek z Německého dívčího lycea, které na začátku měsíce července skládaly maturitu. Německého svátku sportu a her se zúčastnilo přes 3 000 studentů a studentek. Problémem, který se vyskytl a který bylo možno v důsledku války předpokládat, je zprostředkování práce pro invalidní lidi, kteří se do tohoto stavu dostali kvůli válce a jsou ještě v produktivním věku.

V měsíci srpnu se současná situace na frontách popisuje na necelých čtyřech stranách. *Cenová honitba a bezcitnost*, tak zní titul článku, který vypráví událost jednoho občana. Ten byl svědkem toho, jak na místě, kde se prodávalo mléko o 4 haléře draž, než je úředně stanoveno, koupila sestřička z nemocnice pro oddíly džbánky mléka za své vlastní peníze s vysvětlením, že nemocní v jejich nemocnici mléko potřebují. Zamýšlí se proto nad touto bídou.

*Denní novinky* se začátkem září roku 1916 více zaměřují na různé události z válečného bojiště. Členové a přátelé Spolku Němců v Čechách jsou srdečně zváni na další spolkový večer. Zmiňují také zprávu o poskytnutém příspěvku ve výši pěti korun od ženy, které zemřel manžel a která se rozhodla přispět pro oslepené vojáky a červený kříž. A jedná se o stanovení vyšší ceny za zápalky.

Dívčí obchodní škola otevírá 2. října obchodnický kurs pro ženy a dívky. Noviny se též zabývají otázkou – Proč jsou boty tak drahé. Uvádí stížnost jedné ženy, která si koupila boty za 15 korun 90 haléřů a již po 15 dnech byly roztrhané. Na konci měsíce noviny informují o ceně kondenzovaného mléka, kdy jedna dóza stojí 1 korunu 80 haléřů a tato cena nesmí být překročena.

Začátkem měsíce listopadu se první světové válce věnuje necelých pět stran. V denních novinkách se opakují zprávy zaměřené na válečná vyznamenání, pohřbení vojáků, oslepené vojáky či na příspěvky pro nemocnice. Stejně tak tomu je i v měsíci prosinci, avšak nechybí ani zprávy o blížících se Vánocích a vánočních dárcích.

## **Budweiser Kreisblatt**

Podklady pro mír, tak zní téma, které rozebírají na své titulní straně noviny z 1. ledna. Rozebírají jednotlivé státy zapojené do světové války a píší, co by měly udělat, aby mohl být uzavřen mír. V souvislosti s válečným pojištěním vdov a sirotčím fondem bylo jen za poslední dva dny podáno 5 946 nových žádostí s pojišťovací sumou v hodnotě 5 674 350 korun. Počet všech válečných pojištění do této doby činí 107 283 lidí, celková suma stoupla na 106 791 852 korun. Deutscher Böhmerwaldbund v polovině ledna obdržel částku 50 korun od společnosti *Die Köhlerknechte* jako zakládajícího člena. Jiný českobudějovický německý spolek Deutsche Liedertafel se bude od této doby scházet každý pátek a žádá bohatou účast. 22. ledna noviny informují o prvním rybářském spolku v Českých Budějovicích. Válečné situaci v Evropě se věnují necelé dvě strany. Dochází také ke změně lístků na chléb a mouku. Pro podnikatele zemědělských podniků se snížilo množství jejich spotřeby, a proto kvóta na hlavu (i pro příslušníky domácností) nyní klesne ze 400 gramu obilí na 300 gramů.

Titulní strana novin z 9. února uvažuje pod názvem *Anglická lidskost* o tom, jak válka změnila lidskou povahu. Je zde uveden příběh, kdy se angličtí rybáři zdráhali pomoci německým topícím se vojákům, kteří byli zatěžkáni ještě zbraněmi. Článek uvažuje nad tím, jak někdo může být tak nelidský a nechat před očima zemřít jiného člověka. V novinách se průběžně objevují také zprávy o pohřbívání zemřelých vojáků.

*Budweiser Kreisblatt* ze začátku března se zaobírají otázkou budoucnosti. Deutscher Liedertafel zveřejnil v novinách inzerát, v němž volá všechny „Liedertafely“ na své schůzky. Jiný článek informuje o tom, jak se první světová válka podepsala na učitelích – dosud ve válce zahynulo 321 česko-německých učitelů, 529 bylo v boji zraněno a 288 obdrželo vyznamenání. Upravují se také potravinové lístky na cukr, tzn., že cukr nesmí být prodán ve větším množství jak jeden a čtvrt kilogramu na měsíc na hlavu. Od 15. března se znovu částečně otevírá činnost spolku Turnverein. Na konci měsíce března činí válečné příspěvky narukovaných učitelů německého školního okrsku České Budějovice v březnu 173,53 korun. V průběhu trvání války je to již 3 389,84 korun.

Na titulních stranách novin se pod nadpisem *Der Weltkrieg* stále častěji objevují články s tematikou úvah nad dopadem války. 1. dubna roku 1916 například rozebírají dopad války na lidstvo a píší také mimo jiné i o tom, že nikoho nenapadlo, jak velká válka přijde. 19. dubna shrnují 20 měsíců války.

V měsíci květnu píší noviny krom obvyklých informací o průběhu války také o Německém divadelním spolku, který uzavřel v polovině května s městem České Budějovice novou nájemní smlouvu a získal tak na další rok divadelní jeviště pro své hry. Zavádějí se nová opatření v šetření s brambory. V průběhu týdne dorazí do Českých Budějovic velké množství bezvadného dánského másla, které se bude prodávat v částce od 8 korun 80 haléřů. Deutscher Böhmerwaldbung zveřejní své zprávy o činnosti ze zasedání svého představenstva. Místní skupina Deutscher Schulvereinu v Českých Budějovicích se na schůzce výboru na konci měsíce května shodla o uctění památky padlých členů na bitevním poli.

Začátkem června noviny informují o otevření dvou tříd Obchodní školy pro dívky v Českých Budějovicích, přičemž přesný termín zápisu bude ještě zveřejněn. Dále píší o závěrečných zkouškách na Německém dívčím lyceu. *Gedenket der Kriegsinvaliden!* – tak zní titul upozorňující na krátké zprávy vložené mezi sekci *Denních novinek* v novinách z 21. června, který nabádá obyvatele Českých Budějovic, aby poskytli staré noviny, knížky, školní sešity, krabice, obchodní dopisy a podobné věci pro invalidy a odnesli je na radnici, kde budou ve velkém množství sbírány.

Titulní strana novin z 1. července se zaobírá státním jazykem, resp. německým vojenským jazykem na frontách. Rubrika *Politický výhled* se věnuje Moravské pokrokové straně. V *Denních zprávách* píší o nařízení císaře o provizorním státním rozpočtu od 1. července do 31. srpna roku 1916. Německé obecné a měšťanské školy budou pořádat svátky sportu a her. Pod titulem *Týden vyššího napětí* noviny opět polemizují o dosavadním průběhu války. Na konci července píší o tom, že za pár dní to budou již dva roky, co stojí Rakousko-Uhersko ve válce se světem nepřátel. *„Když se jednalo o počáteční zahájení nepřátelství jen mezi naší monarchií a malým Srbskem, bylo přeci brzy jasné, že nebudeme bojovat jen proti tomuto státu, nýbrž také proti více velmocím, které se považují za ochránce vrahů následníka trůnu.“*

Je 2. srpna roku 1916. Noviny nadšeně píší o tržbě ze sbírky starých papírů, která činí 8 000 korun, resp. 7 966 korun 62 haléřů. Později informují o tzv. „mase z lesa“. Jedná se o houby, které noviny nabízejí lidem jako náhradu za ostatní potraviny, kterých se většina prodává jednak za vysokou cenu a jednak často jen nepatrné množství. Politický výhled se na konci zaobírá rumunským vyhlášením války Rakousku a tím, že v Rakousko-Uhersku také dojde ke zvýšení daní.

Na podzim roku 1916 se v *Denních novinkách* objevují zprávy se stejnou tématikou, jako jsou válečná vyznamenání, vyznamenání po smrti či od Červeného kříže nebo pohřbívání vojáků. Věnují se také zápisu studentů a studentek na Německou hudební školu. Nechybí ani informace o prodeji zahraničního másla, který se uskuteční pouze v jeden den a samozřejmě také v omezeném množství. Za ¼ kg zaplatí kupující 2 koruny 41 haléřů. Jeden člověk dostane maximálně 10 dkg, rodina skládající se ze dvou až pěti lidí obdrží maximálně 25 dkg, šest až deset osob 40 dkg a rodina o více než deseti osobách obdrží 50 dkg. V polovině září přijíždí do Českých Budějovic dva železniční vagóny brambor, které budou k dispozici k prodeji jako obvykle. Lístky na chleba a na mouku se objevují také v armádě. Dochází i k regulaci dovozu mléka.

V průběhu měsíce října se objevují zprávy o nabídce obchodnického kurzu pro ženy a dívky na Dívčí obchodní škole. Noviny se převážně věnují začátkům školního roku na jednotlivých školách, prodeji koní na koňském trhu. V průběhu měsíce listopadu se objevují i poděkování za poskytované příspěvky a dary od lidí. Krom zpráv o blížících se Vánocích se v měsíci prosinci vyskytuje v novinách také informace o vyšší ceně ryb. Kdo si tedy chtěl k štedrovečerní večeři koupit kapra, zaplatil za jeden kilogram této ryby 5 korun, za lína 4 koruny 80 haléřů. V posledním vydání tohoto roku se čtenáři dočítají o prodeji fazolí, který proběhne na v prvním týdnu v lednu roku 1917. Pro každého člena rodiny připadá ½ kila a cena bude 2 koruny 60 haléřů za kilogram.

### 3. 4. Rok 1917

V roce 1917 proběhly v Rusku dvě velké revoluce, a sice Únorová revoluce a Velká říjnová socialistická revoluce. 6. dubna vstupují do války Spojené státy americké a v témže roce se přidává i Řecko.

#### **Budweiser Zeitung**

Se začátkem nového roku se v novinách v rubrice *Denních novinek* objevují zprávy zaměřené na stejná témata jako v předchozích číslech. Čtenáři se tak dozvídají o poskytnutých příspěvcích, darech, o poskytnutí peněz pro tzv. Válečnou půjčku. Vyskytují se také zprávy o shromáždění spolků a o sbírkách starého papíru a korku. Závěrem ledna zakládá Spolek Němců v Čechách prodejní družstvo pro České Budějovice a okolí. *Gedenket der Kriegsinvaliden!!!* Titul článku, který alarmuje občany k tomu, aby nezapomínali na válečné invalidy, kteří potřebují protézy, oblečení a boty. Nabádá lid k tomu, aby podporoval sbírky papírů a korků, které pak mohou posloužit tomuto šlechetnému účelu.

V průběhu února je i rubrika *Denních novinek*, obvykle se zaměřující na situaci v Českých Budějovicích, ovlivněna dlouhotrvající válkou, neboť se zde převážně objevují zprávy s touto tematikou. Zavedení lístků na uhlí – z celkového počtu vagónů dopravených do Českých Budějovic zbylo na rozdělení občanům přibližně 230 vagónů.

13. března pořádá Spolek Němců v Čechách společný večer pro všechny členy a přátele spolku. Na programu je přednáška o čistotě jazyka a správné výslovnosti v němčině. O zajetí cara a zřízení provizorní vlády v Rusku se obyvatelé Českých Budějovic dočítají v novinách vydaných 23. března roku 1917.

V průběhu dubna se kromě obvyklých témat *Budweiser Kreisblatt* zaměřují také na konání přípravných kurzů ke státním zkouškám na Hudební škole ve Vídni. Na spodních stranách se objevují velké nápisy nabádající čtenáře k pěstování zeleniny, neboť je to jejich vlastenecká povinnost. Překvapující ani není zpráva o pašeráctví potravin z Maďarska do Rakouska.

Také během měsíce května píší noviny upoutávající články o důležitosti sběru starého papíru. Upoutá také velký nápis *Válečná půjčka jako mírové shromáždění*, kterému se věnuje třetina strany ve vydání z 11. května a který se snaží přimět občany, aby investovali své peníze. V dolní polovině textu se nachází motivující věta: „*Mit der*

6. *Kriegsanleihe wird der Friedensgedanken zum Siege gelangen!*<sup>21</sup>. Na konci května, přesněji 25. května, probíhají zápisy na veřejné německé Dívčí lyceum.

V měsíci červnu píší noviny o stejných tématech jako v ostatních vydáních. Přibyla i zpráva o udělení medaile cti. Zvyšují se ceny u zvěřiny. Zavádí se nákupní lístky na další předměty, jako je zelí, svíčky či mýdlo. 28. června proběhne každoroční ukončení školního roku na obecných a měšťanských školách v Českých Budějovicích a okolí.

Deutscher Schulverein zveřejňují v červenci zprávu o své květnové sbírce. Noviny dále informují, že město České Budějovice mají přislíbeno k dispozici pro zimní období 560 vagonů uhlí. Zvyšuje se také cena malých nákupů ovoce. V novinách vydaných 24. července a 31. července se na titulní straně neobjevuje nápis *Der Weltkrieg*. Ten je posunut až na druhou stranu. Titulní strany v tomto období se věnují zprávě směřované k německému lidu v Čechách, která pojednává o hrůzách a dopadech války na lidstvo.

Na začátku srpna se noviny věnují opět běžným tématům, jako je požár od blesku, divadelní představení či soukromé sbírky. Tyto zprávy průběžně střídají informace o pohřbech vojáků, válečných vyznamenáních i jiných úmrtích. Někdy se objevují zprávy o oslavě narozenin či svatbě.

Stejná témata se projednávají v novinách i na podzim roku 1917. Aktuálním tématem v této době je však také opět začátek nového školního roku a v období prosince se nevynechávají ani zprávy o blížících se vánočních svátcích a s tím souvisejících darech a příspěvcích. Na začátku října nabádají noviny *Budweiser Zeitung* všechny Němce, aby mysleli na své druhy na německých hranicích. Také v novinách z 2. listopadu vystřídal titul *Der Weltkrieg* nadpis *Deutsche Volksgenossen!*. V tomto článku prosí všechny Němce o pomoc ve vážné poradě v těžkých hodinách. Píší, že po slavných bojích i úmrtích Němců se teď na východě připravuje nové uspořádání.

Od nástupu října zmizel na titulních stranách i ve stranách následujících velký tučný nadpis *Der Weltkrieg*. Mizí zprávy o válce. To je důkazem toho, jak dlouhá válka byla a v této době ještě je. Tato změna ukazuje, jak byli všichni lidé, včetně samotných redaktorů novin, unaveni neutuchající válkou a jak počáteční vzrušení z války postupně ochabuje.

---

<sup>21</sup> „Mit der 6. Kriegsanleihe wird der Friedensgedanken zum Siege gelangen!“ („Se šestou válečnou půjčkou dospějí myšlenky na mír k vítězství!“ Přeložila Pavlína Šleglová).

## **Budweiser Kreisblatt**

Noviny *Budweiser Kreisblatt* se více zaměřují na události z Českých Budějovic a okolí. Ale také v těchto novinách dochází k ochabování zájmu o první světovou válku a v některých vydáních opět chybí titul *Der Weltkrieg*.

Na začátku ledna se tak obyvatelé města dočítají o zlepšení zásobovací situace s bramborami. Není překvapením, že dochází k různým podvodům s potravinovými lístky, či jak noviny píše s lístky na chleba. Stanovuje se vysoká cena jablek, švestek i blum. V inzertních stranách se nabízí historická výstava válečných událostí Evropské a světové války od roku 1914/15.

Na titulní straně novin vydaných 10. února redaktoři rozebírají otázku života. České Budějovice obdržely vepřové maso k prodeji – 25 kusů v celkové váze 2 172 kilogramů. A stejně jako *Budweiser Zeitung*, i *Budweiser Kreisblatt* nabádají své čtenáře, aby mysleli na válečné invalidy.

I v měsíci březnu se konají sbírky starého papíru a korku. Nechybí ani zprávy o poskytovaných darech a příspěvcích. Od 9. do 16. března bude v Českých Budějovicích probíhat prodej sladové kávy v ceně 1 koruny 50 haléřů za kilogram. Je uvedena i informace poskytovaném množství k prodeji jednotlivým rodinám s určitým počtem členů. Noviny také píše o vysoké ceně brambor, která se vyšplhala až na 15 – 17 korun.

2. a 3. dubna dochází k vydávání nových nákupních průkazů (legitimací). Německý ženský pomocný výbor podporuje chudé německé válečné vdovy a sirotky. Jak velká byla bída, potvrzuje článek, který ke konci dubna podává zprávu o tom, že na 100 obyvatel připadá na den 1 kilo hovězího masa.

V květnu nebudou probíhat žádné měsíční schůzky Německé pokrokové strany. Na konci měsíce proběhne uzávěrka nasbíraného starého papíru a korku. Děsivá je zpráva orgánu školství v Českých Budějovicích, který informuje o tisících mrtvých učitelů na frontách. A noviny také píše o českém článku, která se ptá, co za přílohu mají lidé vařit k masu, když nedostanou brambory nebo jestli je mouka nepotřebná k vaření.

V červnovém vydání se objevuje zpráva o onemocnění ze špatných brambor. Zajímavý je článek Německé státní obchodní školy v Českých Budějovicích, která pořádá přípravný kurz (či tzv. nultý ročník), který má připravit studenty, kteří neznají tento obor či studenty, kteří nemají tak dobré znalosti němčiny pro další studium. Zápisy probíhají také na dalších školách v Českých Budějovicích i okolí.

Červencové noviny se zabírají otázkou „*Kde zůstalo máslo?*“, neboť je ho již ve městě nedostatek a nové slíbené množství ještě nedorazilo. Spolek českých stran učinil závěr, že „postulátní politika“ se nachází opět ve větším rozmachu a české strany již rázně pracují, což hodnotí noviny slovy: „*šroubek bez konce, který se vždy silněji utáhne*“.

V srpnu vznikají další lístky na uhlí a mýdlo. *Budweiser Kreisblatt* rozebírají situaci se zásobováním masa a cukru. A zabírají se také nutností využití psů v armádě a na frontách. Spolku Svobodných škol byl poskytnut příspěvek ve výši 20 korun. A na konci srpna také nabádají k tomu, že sklízet by se měly jen zralé brambory.

Na podzim na začátku měsíce září je špatnému zásobení brambor věnována samostatná rubrika s názvem *Potravinové zásobování*. Varující je článek o šetření se světlem a topivem. *Německá státní obchodní a dívčí škola* nabízí obchodnické večerní kurzy pro dospělé.

Rubrika *Potravinové zásobování* se převážnou část podzimních vydání věnuje práva špatnému zásobení brambor. I v těchto německých novinách nechybí články o pohřbech vojáků, jsou však ojedinělé. Věnují se více zprávám o divadle či politickým otázkám. Na konci října a začátkem listopadu také probíhaly tzv. válečné pohřební dny, věnované všem padlým hrdinům. V prosincových vydáních se tak často neobjevují zprávy o blížících se Vánocích.



### 3. 5. Období 01. 01. 1918 – 11. 11. 1918

Poslední rok první světové války. V průběhu měsíců října i listopadu začaly postupně všechny velmoci podepisovat příměří. K oficiálnímu ukončení Velké války došlo 11. listopadu roku 1918, kdy příměří podepsalo i Německo. Tento rok je i znám pro vznik Československé republiky 28. října<sup>22</sup>.

#### **Budweiser Zeitung**

Na jednotlivých článcích je vidět, že válka již nebude mít dlouhé trvání. Vymizel titul *Der Weltkrieg*, tak hojně se již neobjevují zprávy zachycující situaci na frontách a jednotlivých bojištích. Noviny se zaměřují na politický přehled.

V lednových výtiscích se objevují zprávy o pohřbívání vojáků či o sbírkách papíru. V průběhu února redaktoři polemizují o hospodářské otázce. Noviny mívají v tomto roce střídavě i jen šest stran. Denní novinky se krom běžných témat věnují také některým nemocnicím a jim poskytnutým příspěvků. Čtenáři se dočítají také o prodeji fabriky na zápalky panu Edgaru Löwovy z Klatov. Na titulní straně jsou také vypsány pamětní dny v jižních Čechách a tato informace se vyskytuje ještě v několika dalších vydáních.

Politický přehled vysvětluje tzv. hospodářskou válku Maďarska proti Rakousku na konci června. A objevují se také zprávy o české státoprávní demokracii. Téměř všechna vydání přeorientovala svou pozornost od válečných bojišť na politickou situaci v jednotlivých státech. Uvažují například nad Rakouskem jako spolkovým státem. Z článků novin by člověk téměř ani nepoznal, že ještě někde probíhá válka. Jedinou náповědou jsou opravdu jen politické články či zřídka se vyskytující zprávy o šetření a poskytovaných příspěvcích. 14. října se koná stávka českého dělnictva. Po vyhlášení Československé republiky se titulní strana novin z 29. října zaobírá otázkou – *Co s námi bude?*. Tato otázka se týká převážně německé části obyvatel. A ke konci války se objevuje stále větší množství článků o Češích, kteří zabírají slovenské okresy či o pohybu českých legií.

---

<sup>22</sup> Ve Státním oblastním archivu v Českých Budějovicích nebyly uloženy výtisky novin *Budweiser Kreisblatt* za rok 1918. Toto časové období proto mohu ohodnotit jen z pohledu novin *Budweiser Zeitung*.

## Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak dobové německé noviny psaly o vztazích obou hlavních národních společenství v českých zemích, tedy o vztazích Čechů a Němců se zaměřením na České Budějovice. Na začátek je důležité si uvědomit, že tyto dva národy spolu v období Rakouska-Uherska žily již delší dobu pospolu, a i když tyto vztahy nebyly vždy bez problémů, nikdy nebyly tak vyhocené vůči druhému národu, jako tomu bylo například za druhé světové války a bezprostředně po ní.

Jak *Budweiser Zeitung*, tak i *Budweiser Kreisblatt* se zmiňují a píší také o českých obyvatelích. Je samozřejmostí, že se spíše zaměřují na Němce, neboť jsou i německy psané. Ve zprávách o válečném dění nezáleželo na tom, zda ve válce umřel či byl postřelený Čech nebo Němec. Vyznamenání se také týkala obou národů. Žádná nenávist či přehlížení druhého národa se proto v novinách nevyskytuje. Zájem obou kultur se vyhoceněji střetl snad jen při začátku války, kdy Češi vypuknutí první světové války spíše odmítali, zatímco českobudějovičtí Němci ji přivítali. Vedle válečného zpravodajství noviny psali o každodenních problémech, s nimiž se obyvatelé bez rozdílu národnosti museli vypořádávat (zásobování, ceny, potravinové lístky atd.), stejně tak poděkování za dary a různé příspěvky se týkala jak českých, tak německých občanů.

Spolky působící na území Českých Budějovic pořádaly i během války pravidelné schůzky a vyvíjely činnost. Výjimkou byl snad jen spolek Turnverein, který se na počátku světové války nedokázal vypořádat s nadměrným úbytkem svých členů, kteří byli odvedeni do války. Proto musel tento spolek svou činnost pozastavit. Ostatní sdružení sice nepořádala tak často slavnosti, přesto však fungovala i během bojů.

*Budweiser Zeitung* se ze souhrnného hlediska, vedle života města, více zaměřoval na okolní dění. Všiml si více zpráv z válečného dění v Evropě a stejně tak i sekci *Denních novinek*, která se zaměřovala na oblast Českých Budějovic a okolí, věnoval více událostem války včetně zpráv z bojišť. Ke konci první světové války, zejména v roce 1917, byla děním války ovlivněna i tvorba druhých novin *Budweiser Kreisblatt*. Tyto německy píšící noviny se však ve své rubrice *Denních zpráv* v průběhu války více zaměřovaly na informace o činnosti spolků a sdružení v Českých Budějovicích. S koncem války však z obou tisků čiší jakási únava nad dlouhotrvající

válkou, jakoby jim chyběly náměty na jiné zprávy, které by se tak netýkaly „vyčerpávajícího“ tématu první světové války. Nikdo na počátku nepředpokládal tak dlouhý průběh, takový rozsah a takovou krutost. Konec války se pak nese v duchu otázky: Co bude nyní následovat? Jak se promění život země i města a obou jeho hlavních skupin obyvatelstva?

## Seznam použité literatury a zdrojů

### Literatura

HORÁK, Pavel. *Tisk jako historický pramen*, in: Jana Čechurová – Jan Randák a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014.

NOVOTNÝ, Miroslav, Jiří KOPÁČEK, Robert SAK a Milan ŠILHAN. *Encyklopedie Českých Budějovic*. 2., rozš. vyd. České Budějovice: Statutární město České Budějovice, 2006.

LAISKE, Miroslav. *Časopisectví v Čechách 1650-1847*. Praha 1959.

ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*. 2., dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. Česká historie.

ROUBÍK, František. *Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863–1895*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1936.

ROUBÍK, František. *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*. Praha: Nákladem vydavatelstva Ducha novin, 1930.

### Internetové zdroje

NEBE. *Encyklopedie Českých Budějovic* [on-line]. Statutární město České Budějovice. České Budějovice: NEBE s.r.o. © 1998—2016 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/>. ISBN 978-80-904100-8-4.

Budweiser Zeitung. *Digitální knihovna Jihočeské vědecké knihovny* [online]. České Budějovice: Gothmann, 1915 [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: [http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uuid:b6ac1138-99ca-4e41-92ef-2d81883c0729&q=#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page\\_uuid:23f14891-2318-11e4-bc14-001b63bd97ba](http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uuid:b6ac1138-99ca-4e41-92ef-2d81883c0729&q=#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:23f14891-2318-11e4-bc14-001b63bd97ba).

### Periodikum

Budweiser Kreisblatt. České Budějovice: F. Zdarssa 1914–1918.

## **Seznam příloh**

### **Obrazové přílohy**

Obrázek č. 1: Titulní strana novin Budweiser Zeitung

Obrázek č. 2: Titulní strana novin Budweiser Kreisblatt

Obrázek č. 3: Mapa Rakouska-Uherska v roce 1914

# Přilohy

## Přiloha č. 1: Titulní strana novin Budweiser Zeitung ze dne 1. ledna 1915

Zdroj: Budweiser Zeitung. *Digitální knihovna Jihočeské vědecké knihovny* [online]. České Budějovice: Gothmann, 1915 [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: [http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uid:b6ac1138-99ca-4e41-92ef-2d81883c0729&q=#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page\\_uid:23f14891-2318-11e4-bc14-001b63bd97ba](http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uid:b6ac1138-99ca-4e41-92ef-2d81883c0729&q=#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uid:23f14891-2318-11e4-bc14-001b63bd97ba).



**Příloha č. 2: Titulní strana Budweiser Kreisblatt ze dne 24. října 1917**

Zdroj: Archiv autorky, vyfoceno dne 11. dubna 2016.



# Budweiser Kreisblatt.

Deutsches Parteiorgan für Südböhmen.

Verlagspreis: Für Budweis: Vierteljährlich 2 K 50 h, für Böhmen: 3 K 10 h, Einzelnummern 12 Heller. Die Preisveränderung ist im Verzeichnisse zu entnehmen.

Anzeigen: nach dem Raum der dormal getheilten Kleinzeile billigt. Bei öfteren Einschaltungen größere Nachsch.

Verkaufsstellen befinden sich in der Verwaltung des Blattes, Drieherrgasse Nr. 17, in den Buchhandlungen U. E. Hanßen und „Molodna-Subetta“ (Ringplatz, Kreutzschmitt Ebnergasse, in Solubs Tabak-Haupttrafik (Ringplatz), in den Tabaktrafiken in der Dombroße (Schmidtmann und Strauß, bei der Brücke), Donnerergasse (Wollan), Stadtpark (Holzinger), Bienergasse (Denka) Böhmgasse (Fratel, bei der Friede) und Worrubas Zeitungsverlag (Wolkenlaube).

Nr. 82      Mittwoch, den 24. Oktober 1917      66. Jahrgang

## Der Weltkrieg.

### „Deutsche Partei!“

Der Vorsitzende des Deutschen Volksrates für Böhmen, Abgeordneter Dr. J. Titta vertritt die Auffassung, auf die Gründung einer „Deutschen Partei“ abzielenden Vorschlag: „Den Deutschen Österreichs gebührt der bestimmende Einfluß im Staate. Die Regierungen haben sich dem bisher widersetzt — und werden auch unter dem Drucke der slavischen Exzessivpolitik in der weiteren Zukunft daselbe tun. Die Deutschen müssen sich darum die führende Stellung erkämpfen. Das werden sie aber nur dann vermögen, wenn sie vereint dastehen. Es ist darum notwendig, daß sie sich für diesen Kampf zusammenschließen. Dazu ist es aber nicht nötig, daß sich die bestehenden Parteien des Nationalratsverbandes, der Christlichsozialen und der deutschen Sozialdemokraten auflösen, wohl aber ist es nötig, daß sie für diesen Kampf Burgen bilden. Alle Deutschen Österreichs, d. h. alle, die sich zum Deutschthum bekennen, müssen sich, wie es auch in den Kundgebungen der deutschen Vaterlandspartei heißt, „ohne Unterlass der Partei, der Klasse oder des Bekenntnisses“, wo immer sie wohnen und insofern sie im Besitze der politischen Rechte sind und nicht der Vorwurf des Volksverrates auf ihnen lastet, für diesen Zweck zur deutschen Partei in Österreich zusammenschließen“, ebenso wie ihre politischen Vertreter in Abgeordneten- und Herrenhäuser einen Verband der deutschen Reichsratsabgeordneten und Herrenhausmitglieder bilden sollten. Als Mehrheit im Herrenhause und als ausschlaggebende Hälfte im Abgeordnetenhause würden sie der österreichischen Politik die Wege diktiert können. Dies gilt sowohl bezüglich der inneren, wie auch bezüglich der äußeren Politik und besonders bezüglich der Kriegspolitik. Alle Parteistimmen müßten aus dem Parlamente und aus den öffentlichen Versammlungen und den Zeitungen der Deutschen verschwinden. Die Parteien als solche müßten sich während dem in ihren Organisationen auflösen. Die deutsche Partei in Österreich ließe jedweden seine persönliche Überzeugung und würde in keiner Weise in die vielfachen Verbände und Einzelorganisationen eingreifen. Sie wäre eine Einigungspartei, die wie Tirpitz von der deutschen Vaterlandspartei sagte, alle Kräfte für das große Ziel sammelt, sich aber nicht mit den Einzelorganisationen identifizieren würde. Die deutsche Partei würde, wie die deutsche Vaterlandspartei, keine eigenen Kandidaten aufstellen und sich nach Erringung des oben angezeichneten Zieles wieder auflösen. — Das Volk

als solches würde in den einzelnen Kronländern durch die bestehenden Volksräte, denen alle Parteien angehören und in Wien neben dem Verbände der Abgeordneten durch den deutschen Klub, der bis zur Gründung eines Volksrates für Österreich als Arbeitsstelle der Volksräte gilt, vertreten werden. Auf diese Weise ließe sich die deutsche Partei für Österreich schaffen. Sie wäre am ehesten geeignet, den nationalpolitischen Willen der Deutschen in Österreich zu wahren, ihre Forderungen zu vertreten und uns, wie es auch in dem Auftrage der deutschen Vaterlandspartei heißt, in dieser Richtung und ersten Schritte heutzutage zu thun, vor dem Erbisse der Uneinigkeit und Parteilichkeit zu schützen und zu sichern.“

„Deutsche Männer, deutsche Frauen, welchem Stande und welcher politischen Partei Sie angehören mögen, thut Euch um die deutsche Partei in Österreich. Deutsches Volk in Österreich, laß dich in den großen Fragen, die sich zur Entscheidung stellen, auf die richtigen Wege führen, lei einig, glaube an dich selbst und an deine Zukunft!“ So rufe auch ich hiemit in Anschluß an den zweiten Anlauf der deutschen Vaterlandspartei in Deutschösterreichs Lande hinaus. Jedermann, der mir zustimmt, möge mir dies zur Kenntnis bringen. Eine Volkspartei mit dem Worte „Einverleibung“ und der genauen Angabe der Anschrift des Abenders genügt. Verbesserungsvorschläge haben für spätere Zeit. Sollte ich binnen acht Tagen eine genügende Anzahl von Zustimmungen erhalten, dann werde ich den Vorschlag an die maßgebenden Stellen weiterleiten. Doch auch wir müssen, wie unsere Gefinnungsgenossen in Deutschland sagen:

Eife tut Not, kein Augenblick ist zu verlieren.

Trebnitz bei Bobolitz in Deutschböhmen, am 15. Oktober 1917.

Dr. Titta.

### Dom östlichen Kriegsschauplatz.

Amlich wird gemeldet:

20. Oktober. — Nichts Neues.

21. Oktober. — Lage un verändert.

22. Oktober. — Keine Ereignisse.

Der Chef des Generalstabes.

### Berichte der deutschen Heeresleitung:

20. Oktober:

Die Deutschen haben auch auf der Insel Dagö Truppen erreicht, wo schon vor einigen Tagen Landungsabteilungen der Marine zur Sicherung der hochwichtigen Ausladeplätze Fuß gefaßt hatten. Die dort eingeleiteten Operationen verlaufen planmäßig.

Von der Ostküste bis zum Schwarzen Meer nichts von Bedeutung.

21. Oktober:

Auf der Insel Dagö ist die Ostküste von deutschen Truppen erreicht; Streifabteilungen durchdringen das Innere. Bis hier sind mehrere hundert Gefangene gemeldet.

Die zwischen der Insel Moon und dem Festland gelegene Insel Schildau wurde von den Deutschen besetzt.

Die russischen Seestreitkräfte haben den Moon und nach Norden verlassen unter Preisgabe des Rucks der „Slovva“ und von vier auf den Strand gelegenen Dampfern.

Von der russischen amurischen Landfront ist nichts von Bedeutung zu berichten.

22. Oktober:

Die ganze Insel Dagö ist im Besitz der Deutschen. Mehr als 1200 Gefangene und einige Geschütze wurden eingebracht, große Vorräte erbeutet.

In neun Tagen führten Armee und Marine die Operationen über See gemeinsam durch, die die Inseln Desel, Moon und Dagö, die Schlüsselorte der östlichen Ostsee, in deutsche Hände brachte.

Ein neuer Beweis der Schlagkraft des Deutschen Heeres und der Deutschen Marine ist erbracht; ihr Zusammenwirken auch hier kann vorbildlich genannt werden.

### Italien

Amlich wird verlautbart:

20. Oktober. — Nichts Neues.

21. Oktober. — Im Feimstal brachten unsere Patrouillen von einer gelungenen Unternehmung 1 Offizier und 40 Mann Gefangene zurück.

### Příloha č. 3: Mapa Rakouska-Uherska v roce 1914

Zdroj: Österreich-Ungarn. [www.deutsche-schutzgebiete.de](http://www.deutsche-schutzgebiete.de) [online]. Copyright, 2000 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: <http://www.donaumonarchie.com/>.

